

Bedrijfsovername in de multifunctionele landbouw

Juridische en fiscale consequenties van diverse rechtsvormen

Auteurs: Rob Stokkers (LEI), Harold van der Meulen (LEI), Arjan Dekking (PPO)

© 2012 Wageningen, Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO) onderzoeksinstituut Praktijkonderzoek Plant & Omgeving. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van DLO.

Voor nadere informatie gelieve contact op te nemen met: DLO in het bijzonder onderzoeksinstituut Praktijkonderzoek Plant & Omgeving, Business unit Akkerbouw, Groene ruimte en Vollegrondsgroenten.

DLO is niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij gebruik van gegevens uit deze uitgave.

PPO Publicatienr. 521
LEI Projectcode 2275000206

LEI Wageningen UR Onderzoeksveld Sector en Ondernemerschap

Adres : Postbus 29703, 2502 LS Den Haag
Alexanderveld 5, 2585 DB Den Haag
Tel. : +31 70 335 83 30
Fax : +31 70 361 56 24
Email : informatie.lei@wur.nl
Internet : www.wageningenur.nl/lei

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving, onderdeel van Wageningen UR Business Unit Akkerbouw, Groene ruimte en Vollegrondsgroenten

Adres : Postbus 430, 8200 AK Lelystad
Edelhertweg 1, 8219 PH Lelystad
Tel. : +31 320 29 11 11
Fax : +31 320 23 04 79
E-mail : info.ppo@wur.nl
Internet : www.wageningenur.nl/ppo

Inhoudsopgave

pagina

VOORWOORD	5
1 INLEIDING	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Doelstelling	7
1.3 Werkwijze.....	8
1.4 Leeswijzer.....	8
2 JURIDISCHE ONDERNEMINGSVORMEN IN DE LANDBOUW.....	9
2.1 Inleiding	9
2.2 Rechtsvormen zonder rechtspersoonlijkheid	9
2.3 Rechtsvormen met rechtspersoonlijkheid.....	11
2.4 Overzicht van de juridische aspecten voor alle rechtsvormen	13
2.5 Vormen van bedrijfsoverdracht	15
3 FISCALE ASPECTEN VAN DE DIVERSE ONDERNEMINGSVORMEN IN DE LANDBOUW	17
3.1 Belasting op winst.....	17
3.2 Landbouwvrijstelling.....	18
3.3 Pensioenopbouw en fiscus	19
3.4 Bedrijfsoverdracht en fiscus	19
3.5 Omzetbelasting (BTW)	21
4 REKENVOORBEELDEN VOOR DE MULTIFUNCTIONELE LANDBOUW.....	23
4.1 Inleiding	23
4.2 Beschrijving rekenvoorbeelden.....	23
4.3 Belastingheffing op bedrijfswinst.....	26
4.4 Belastingheffing bij staking van het bedrijf.....	28
4.5 Belastingheffing bij overdracht van het bedrijf	30
4.6 Samenvatting	32
5 CONCLUSIES	35
LITERATUUR.....	37
BIJLAGE 1 BELASTINGHEFFING OP BEDRIJFSWINST.....	39
BIJLAGE 2 BELASTINGHEFFING BIJ STAKING EN OVERDRACHT VAN HET BEDRIJF.....	40
BIJLAGE 3 BEREKENING VAN DE OVERDRACHTSBELASTING	42

Voorwoord

Bedrijfsovername in de multifunctionele landbouw is een betrekkelijk nieuw fenomeen, omdat veel bedrijven pas één generatie geleden zijn gestart. De overname van een multifunctionele landbouwbedrijf is anders dan die van een gangbaar landbouwbedrijf, omdat er meer takken zijn en vaak ook meerdere opvolgers binnen één onderneming. Daardoor is over dit onderwerp nog weinig kennis beschikbaar, niet alleen bij de bedrijfsopvolgers en, maar ook bij hun accountants en bedrijfsadviseurs.

Junior Waardewerken is een innovatienetwerk van 16 jonge multifunctionele ondernemers. De deelnemers aan dit netwerk hebben allemaal de ambitie om op termijn het bedrijf van hun ouders over te nemen. Zij willen daartoe hun kennis over bedrijfsovername in de multifunctionele landbouw vergroten en tevens toegankelijk maken voor toekomstige bedrijfsopvolgers.

Dit naslagwerk is geschreven om de bekendheid van (toekomstige) multifunctionele ondernemers en hun adviseurs met de beschikbare rechtsvormen voor agrarische bedrijven te vergroten. Het schenkt aandacht aan de juridische en fiscale consequenties van de diverse ondernemingsvormen bij een normale bedrijfsvoering en bij bedrijfsoverdracht. De theorie wordt geïllustreerd met enkele rekenvoorbeelden voor de multifunctionele landbouw. De informatie kan worden gebruikt voor een goede keuze van de organisatie- en rechtsvorm, die rekening houdt met de belangen van zowel bedrijfsverlaters als –opvolgers.

Het prototype rapport is in 2011 gemaakt door LEI Wageningen UR in het kader van het Beleidsondersteunend Onderzoek thema Ondernemerschap en Innovatie. Deze uiteindelijke uitgave is in 2012 tot stand gekomen in het kader van het Beleidsondersteunend Onderzoek thema Landbouw in zijn Maatschappelijke Omgeving.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In het rapport 'Opvolgers gezocht voor het boerenbedrijf' (Stokkers et al., 2010) wordt geconstateerd, dat de komende jaren een knelpunt dreigt te ontstaan ten aanzien van de beschikbaarheid van voldoende geschikte bedrijfsopvolgers in de Nederlandse landbouw. Biologische en multifunctionele ondernemers brachten in dat onderzoek als belangrijkste knelpunten naar voren 1) de mismatch met de competenties van potentiële bedrijfsopvolgers, 2) onvoldoende procesbegeleiding bij bedrijfsovername, 3) grote vermogensbehoefte bij bedrijfsovername, en 4) onbekendheid met geschikte juridische rechtsvormen voor agrarische ondernemingen. Dit project gaat verder uitsluitend in op de voornoemde knelpunten 3 en 4.

De hoge kosten voor overname van het onroerend goed (grond en gebouwen) door bedrijfsopvolgers is een universeel probleem in de landbouw. Dit knelpunt wordt ook in de multifunctionele landbouw alleen maar groter bij de verwachte schaalvergroting en kwaliteitsimpulsen, zowel in de agrarische als niet-agrarische takken. Welke geschikte rechtsvormen zijn nu beschikbaar, die de voornoemde vermogensbehoefte kunnen verkleinen of beter kunnen spreiden en die rekening houden met de belangen van zowel bedrijfsverlaters als -opvolgers? Welke nieuwe rechtsvormen biedt de nieuwe Wet Personenvennootschappen, die mogelijk op 1 januari 2011 zal worden ingevoerd? Wat zijn de fiscale en juridische voor- en nadelen van de diverse rechtsvormen?

De keuze van de juiste rechtsvorm speelt vooral ook op de multifunctionele bedrijven, die functioneren op het raakvlak van landbouw en het MKB en die veelal een meer complexe bedrijfsorganisatie hebben. Veel ondernemers in de multifunctionele landbouw zijn onvoldoende op de hoogte van de voor- en nadelen van de diverse rechtsvormen, waardoor het moeilijk is de juiste keuze te maken voor het eigen multifunctionele bedrijf. De huidige adviseurs komen op ambitieuze ondernemers vaak traditioneel over en omgekeerd vinden zij het vaak moeilijk om 'uitzonderlijke' bedrijven van dienst te kunnen zijn.

1.2 Doelstelling

De doelstelling van dit project is het bieden van inzicht in de diverse juridische rechtsvormen die beschikbaar zijn voor multifunctionele bedrijven met een overzicht van de fiscale en juridische voor- en nadelen voor zowel de agrarische als niet-agrarische takken in verschillende bedrijfssituaties. Hierdoor is er meer en betere informatie beschikbaar, die gebruikt kan worden bij een goede keuze van de organisatievorm die rekening houdt met de belangen van zowel bedrijfsverlaters als -opvolgers. Hierbij wordt tevens rekening gehouden met de mogelijkheden die de nieuwe Wet Personenvennootschappen wellicht gaat bieden.

Het eindresultaat van dit onderzoek is een naslagwerk in de vorm van een digitaal rapport. De verdere verspreiding van de onderzoeksresultaten naar multifunctionele ondernemers en hun adviseurs valt expliciet buiten het kader van dit project.

1.3 Werkwijze

Het onderzoek is uitgevoerd in de periode januari-juni 2011 en omvatte behalve de projectcoördinatie en rapportage de volgende activiteiten:

1. Beschrijving mogelijke ondernemingsvormen
Beschrijving van de mogelijke ondernemingsvormen voor multifunctionele bedrijven in de huidige situatie en ook in de situatie van de nieuwe wet Personenvennootschappen. Hierbij wordt onder andere gebruik gemaakt van het rapport “Organisatie- en rechtsvormen in de multifunctionele landbouw” (Bart Pijnenburg, 2011), gemaakt in opdracht van de Task Force MFL.
2. Beschrijving mogelijke overnamevormen
Beschrijving van de mogelijke vormen van bedrijfsovername, waarin aandacht voor:
 - Overname in familieverband;
 - Overname door derden: een medewerker neemt het bedrijf over (management buy out);
 - Overname door derden: een buitenstaander koopt het bedrijf (management buy in).
3. Beschrijving van fiscale en juridische voor- en nadelen bij diverse ondernemingsvormen
In kaart brengen van de fiscale en juridische voor- en nadelen voor zowel de agrarische als niet-agrarische takken van multifunctionele bedrijven bij de diverse rechtsvormen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de scriptie “Wetsvoorstel 7.13, fiscaal een verandering?” (Adri Schipper, 2010) en kennis genomen van de achtergronden uit het rapport “Dynamiek en robuustheid van multifunctionele landbouw” (Henk Oostindië et al., 2011).

1.4 Leeswijzer

Na deze inleiding wordt in hoofdstuk 2 een overzicht gegeven van de mogelijke ondernemingsvormen in de Nederlandse landbouw als geheel, waarna in hoofdstuk 3 de diverse fiscale aspecten van deze ondernemingsvormen worden behandeld. Vervolgens worden in hoofdstuk 4 specifiek voor de multifunctionele landbouw drie voorbeeldbedrijven geschetst, waarvoor berekeningen van de belasting op bedrijfswinst bij een continue bedrijfsvoering en van de belasting bij staking of overdracht van het bedrijf worden gemaakt en vergeleken. Hoofdstuk 5 sluit tenslotte af met enkele conclusies.

2 Juridische ondernemingsvormen in de landbouw

2.1 Inleiding

Een ondernemingsvorm, ook wel rechtsvorm genoemd, is het juridisch kader waarbinnen een onderneming wordt gedreven. Ook in de agrarische sector heeft iedere onderneming een rechtsvorm nodig, welke bepalend is voor de aansprakelijkheid van het bedrijf, de daarbij betrokken personen en de geldende belastingwetgeving. Bij de keuze van een rechtsvorm spelen naast de juridische en fiscale aspecten ook de sociale en bedrijfseconomische aspecten een grote rol. Uiteindelijk staat bij de keuze van de rechtsvorm veelal de continuïteit van de onderneming voorop.

Bij een rechtsvorm zonder rechtspersoonlijkheid wordt geen onderscheid gemaakt tussen de onderneming en privésituatie, waardoor de ondernemers (privé) aansprakelijk zijn voor de mogelijke schulden van het bedrijf. Bij de keuze voor een rechtspersoon zijn de ondernemers in principe niet (met hun privévermogen) aansprakelijk te stellen.

De bestaande rechtsvormen zonder rechtspersoonlijkheid zijn de:

- Eenmanszaak;
- Openbare maatschap;
- Vennootschap onder firma (VOF);
- Commanditaire vennootschap (CV).

De beschikbare rechtspersonen zijn de:

- Besloten vennootschap (BV);
- Naamloze vennootschap (NV);
- Coöperatie en onderlinge waarborgmaatschappij;
- Stichting;
- Vereniging.

In dit hoofdstuk worden eerst de diverse rechtsvormen kort getypeerd op basis van informatie van de Kamer van Koophandel (www.kvk.nl). Vervolgens worden de diverse juridische aspecten integraal over alle rechtsvormen besproken, zoals de oprichtings- en uitvoeringsvereisten, organisatie en wettelijke aansprakelijkheid, sociale zekerheid en continuïteit. Tenslotte wordt een paragraaf gewijd aan de mogelijke vormen van bedrijfsovername. De fiscale aspecten komen in het volgende hoofdstuk uitgebreid aan de orde.

2.2 Rechtsvormen zonder rechtspersoonlijkheid

Eenmanszaak

Bij het starten van een eenmanszaak is de ondernemer zowel oprichter als eigenaar en opereert geheel zelfstandig. De ondernemer kan dus naar eigen inzicht handelen en beslissingen nemen. Wel kunnen in een eenmanszaak meer mensen werken, want de ondernemer kan natuurlijk altijd personeel in dienst nemen.

De eigenaar is zelf aansprakelijk voor alle handelingen en vermogensaangelegenheden. Schuldeisers van de onderneming kunnen zich verhalen op het privévermogen en privé-schuldeisers kunnen zich verhalen op de bezittingen van de onderneming. Doordat het onderscheid tussen privé en onderneming ontbreekt, moet apart een regeling worden getroffen die de continuïteit van de onderneming ingeval van overlijden waarborgt.

Openbare maatschap

De maatschap is een samenwerkingsvorm tussen twee of meer personen ofwel maten, die ieder iets inbrengen met als doel het daaruit voortvloeiende voordeel samen te delen. Deze inbreng kan kapitaal, goederen en/of arbeidskracht zijn. De maatschapsvorm wordt veelal gekozen door vrije beroepsbeoefenaren als artsen, notarissen of fysiotherapeuten. In de agrarische sector is het doel van een maatschap vaak om de onderneming over te dragen aan de opvolger(s).

Elk van de maten is bevoegd handelingen te verrichten, die tot de normale gang van zaken van een

maatschap worden gerekend. Alle overige handelingen kunnen alleen door alle maten gezamenlijk worden verricht. In de maatschapsakte kunnen de bevoegdheden eventueel op een andere wijze worden geregeld. Iedere daartoe bevoegde maat kan namens de maatschap een overeenkomst sluiten, waarna alle maten aansprakelijk zijn voor gelijke delen. Heeft een maat echter onbevoegd gehandeld, dan zijn de overige maten in beginsel niet aansprakelijk en heeft de onbevoegd handelende maat slechts zichzelf gebonden. Bij de maatschap is in principe geen sprake van een afgescheiden vermogen, dat is afgescheiden van het privévermogen van de maten. Schuldeisers van de maatschap kunnen bij de individuele maten echter uitsluitend terecht voor gelijke delen.

Volgens de wet eindigt een maatschap als één van de maten uittreedt of overlijdt. Om de continuïteit van de onderneming toch veilig te stellen, kunnen in het maatschapscontract regelingen worden opgenomen die het de overblijvende maten mogelijk maken de maatschap al dan niet met een nieuwe maat voort te zetten.

Vennootschap onder firma (VOF)

De vennootschap onder firma is een samenwerkingsvorm, waarin twee of meer vennoten ofwel firmanten onder een gemeenschappelijke naam een bedrijf oprichten. Kenmerkend voor deze ondernemingsvorm is, dat iedere vennoot iets inbrengt in de onderneming, bijvoorbeeld kapitaal, goederen, arbeidskracht, kennis en/of goodwill.

Bij een VOF is een vergelijkbare aansprakelijkheid van toepassing als bij een eenmanszaak. Alle vennoten zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor alle handelingen en vermogensaangelegenheden. Deze aansprakelijkheid kan worden beperkt door afspraken over de bevoegdheden vast te leggen in het vennootschapscontract. Daarin kan bijvoorbeeld een regeling worden opgenomen, dat bij het sluiten van een overeenkomst met een belang groter dan € 10.000 alle vennoten moeten tekenen. Overigens is iedere vennoot met zijn privévermogen voor 100% aansprakelijk voor alle verplichtingen van de vennootschap, ook als deze door een andere bevoegde vennoot zijn aangegaan. Echter, privé-schuldeisers kunnen privé-schulden niet op het zakelijk vermogen van de VOF of op het privévermogen van de medevennoten verhalen.

Volgens de wet eindigt een VOF als één van de vennoten uittreedt of overlijdt. Om de continuïteit van de onderneming toch veilig te stellen, kunnen in het vennootschapscontract regelingen worden opgenomen die het de overblijvende vennoten mogelijk maken de VOF al dan niet met een nieuwe vennoot voort te zetten.

Commanditaire vennootschap (CV)

De commanditaire vennootschap is te zien als een bijzondere vorm van de vennootschap onder firma. Het verschil met de VOF is echter dat er twee soorten vennoten worden onderscheiden: beherende vennoten en commanditaire of stille vennoten. De beherende vennoten zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor alle handelingen en vermogensaangelegenheden. De commanditaire of stille vennoten zijn als slechts als geldschieters financieel betrokken en mogen niet namens de CV naar buiten handelend optreden.

Waar de beherende vennoten ieder persoonlijk hoofdelijk voor 100% aansprakelijk zijn voor de schulden van de onderneming, zijn de commanditaire vennoten uitsluitend aansprakelijk voor het kapitaal dat zij in de onderneming hebben geïnvesteerd.

Volgens de wet eindigt de CV evenals de VOF als één van de vennoten uittreedt of overlijdt. Het voortbestaan van de onderneming echter ook in dit geval in het CV-contract worden veiliggesteld.

Nieuwe wet Personenvennootschappen

In december 2009 heeft de Tweede Kamer het wetsvoorstel Personenvennootschappen aangenomen. Dit voorstel ligt nog steeds ter goedkeuring bij de Eerste Kamer en het is onduidelijk of en wanneer de nieuwe wet in werking zal treden.

In het wetsvoorstel is geregeld dat de personenvennootschappen in hun huidige vorm komen te vervallen. Daarvoor in de plaats komen de:

- Stille vennootschap (wordt verder niet besproken);
- Openbare vennootschap zonder of met rechtspersoonlijkheid (OV(R))
- Commanditaire vennootschap zonder of met rechtspersoonlijkheid (CV(R))

De nieuwe wet heeft dus gevolgen voor de huidige maatschap, vennootschap onder firma en commanditaire vennootschap. Deze worden bij invoering van de wet automatisch omgezet in openbare vennootschappen, waardoor het onderscheid tussen deze rechtsvormen komt te vervallen. Alle vennoten van een OV of CV worden in de nieuwe regeling hoofdelijk aansprakelijk, met uitzondering van de commanditaire vennoten die aansprakelijk blijven tot de hoogte van het door hen ingebrachte kapitaal. Het maakt bij voornoemde aansprakelijkheid niet uit of de vennootschap rechtspersoonlijkheid heeft of niet. Het voordeel van de rechtspersoonlijkheid is, dat de vennootschap zelf eigenaar kan worden van goederen en een contract kan afsluiten in plaats van de afzonderlijke vennoten.

Verder is nieuw dat de OV en CV blijven bestaan bij het toe- en uittreden van vennoten, tenzij het tegendeel in de overeenkomst is opgenomen. De verjaringstermijn voor de tijdens deelname aangegane verplichtingen is vijf jaar na uitschrijving uit het Handelsregister.

Tenslotte is het volgens de nieuwe regeling betrekkelijk eenvoudig om een openbare of commanditaire vennootschap met rechtspersoonlijkheid om te zetten in een besloten vennootschap (BV).

2.3 Rechtsvormen met rechtspersoonlijkheid

Besloten vennootschap (BV)

De BV is een vennootschap, die men zowel alleen als met meerdere personen kan oprichten. Zij heeft dezelfde juridische status als een natuurlijke persoon en wordt als ondernemer gezien. De hoogste macht binnen de BV ligt bij de algemene vergadering van aandeelhouders. De leiding over de dagelijkse gang van zaken ligt echter bij het bestuur, dat bestaat uit één of meerdere directeuren. Deze directeuren zijn in dienst van de BV en handelen uit diens naam. Verder bestaat de mogelijkheid om een raad van commissarissen in te stellen, die toezicht houdt op de directie.

Het vermogen van de onderneming dient minimaal € 18.000,= te bedragen en is via aandelen op naam verdeeld over één of meer aandeelhouders. Door de zogenaamde blokkeringsregeling zijn de aandelen niet vrij overdraagbaar, maar moeten eerst worden aangeboden aan de overige aandeelhouders of de overdracht moet worden goedgekeurd door de algemene vergadering van aandeelhouders. Hierin komt het besloten karakter van de BV tot uitdrukking.

De aansprakelijkheid van de aandeelhouders is beperkt tot het bedrag waarmee zij in de vennootschap deelnemen. Dit betekent dat alle betrokken personen, zoals de directeur(en) en commissarissen, niet in principe niet met hun privévermogen aansprakelijk zijn voor de schulden van de vennootschap.

De continuïteit van de onderneming wordt zeker gesteld door het feit dat de BV een rechtspersoon is. Bij het overlijden van een directeur komt het voortbestaan van de onderneming niet in gevaar, maar moet mogelijk wel een nieuwe directeur worden aangetrokken.

Nieuwe wet Vereenvoudiging en flexibilisering BV-recht

In december 2009 is ook het wetsvoorstel Vereenvoudiging en flexibilisering BV-recht aangenomen door de Tweede Kamer. Dit voorstel ligt eveneens nog steeds ter goedkeuring bij de Eerste Kamer, maar de verwachting is dat deze wet medio 2011 zal worden ingevoerd. Belangrijke wijzigingen zijn, dat het vereiste minimumkapitaal van € 18.000,= en de verplichte blokkeringsregeling geheel komen te vervallen.

Naamloze vennootschap (NV)

Aan de oprichting van een NV worden vrijwel dezelfde eisen gesteld als bij een BV en de organisatie is bovendien vergelijkbaar.

De NV is eveneens een vennootschap, waarvan het vermogen van in dit geval minimaal € 45.000,- in aandelen is verdeeld. Een belangrijk verschil met een BV is echter, dat deze aandelen in principe vrij overdraagbaar zijn. Wel kan facultatief in de statuten van een naamloze vennootschap een blokkeringsregeling worden opgenomen. Bovendien kan de NV overdraagbare aandelen aan toonder uitgeven, die verhandeld kunnen worden via de beurs. Door deze mogelijkheden is er wel sprake van een ingewikkelde besluitvorming en zware boekhoudkundige verplichtingen. In de landbouw komt deze rechtsvorm derhalve weinig voor.

Coöperatie en onderlinge waarborgmaatschappij

De coöperatie en onderlinge waarborgmaatschappij zijn bijzondere varianten op de vereniging (zie verder in deze paragraaf). De coöperatie is een vereniging van twee of meer personen of leden, die opkomt voor de materiële belangen van haar leden door overeenkomsten met hen af te sluiten. In tegenstelling tot de vereniging mag de coöperatie echter wel winst uitkeren aan de leden. Voor de onderlinge waarborgmaatschappij gelden vrijwel dezelfde regels als voor een coöperatie.

Er zijn drie soorten coöperaties en een type onderlinge waarborgmaatschappij:

- Bedrijfscoöperaties, waarbij de leden het bedrijf uitoefenen en de coöperatie voor de leden inkoop, verkoop en/of bepaalde diensten verzorgt.
- Consumentencoöperaties, waarbij de leden goederen kopen van de coöperatie, die deze voor de leden gezamenlijk heeft ingekocht.
- Producten- of dienstencoöperaties, waarbij de leden tegelijkertijd werknemer zijn van de coöperatie.
- Onderlinge waarborgmaatschappijen, die met haar leden verzekeringsovereenkomsten afsluiten in verzekeringsmaatschappijen die zij voor haar leden uitoefenen.

De coöperatie is een rechtspersoon, opgericht bij notariële akte en ingeschreven in het handelsregister, en dus zelf aansprakelijk voor haar doen en laten. De leden van de coöperatie zijn bij ontbinding ieder voor een gelijk deel aansprakelijk voor de eventuele tekorten van deze coöperatie. Deze wettelijke aansprakelijkheid van de leden kan in de statuten worden beperkt of uitgesloten.

De continuïteit van de coöperatie is gewaarborgd door haar rechtspersoonlijkheid. Het in- en uittreden van leden is geregeld in de statuten.

Stichting

Een stichting kan door één of meerdere natuurlijke personen en/of rechtspersonen worden opgericht bij notariële akte of testament. De stichting kent echter geen leden en is erop gericht om met behulp van een bepaald vermogen een ideëel of sociaal doel te realiseren, dat in de statuten is gespecificeerd. Een stichting mag wel winst maken, maar geen uitkeringen doen aan oprichters, directeurs of andere personen, tenzij deze uitkeringen het voor omschreven ideële of sociale karakter hebben. Om die reden is de stichting veelal geen geëigende vorm om een agrarische onderneming te voeren, met uitzondering van onderdelen van multifunctionele landbouwbedrijven die ook maatschappelijke doelstellingen nastreven.

De organisatie en inrichting van de stichting is beschreven in de statuten, waaronder de wijze van benoeming en ontslag van de bestuurders. De stichting is een rechtspersoon en dus net als een natuurlijk persoon een zelfstandig drager van rechten en plichten. De bestuurders van een stichting zijn dus niet aansprakelijk voor schulden van de stichting.

Stichtingen kunnen onder meer in de volgende gevallen worden ontbonden: conform de wijze in de statuten, door de rechter of als gevolg van een faillissement. De bestemming van het batig saldo na ontbinding van de stichting is eveneens vastgelegd in de statuten.

Vereniging

Een vereniging is een samenwerkingsvorm tussen twee of meer personen ofwel leden, die volgens bepaalde regels een gemeenschappelijk doel willen verwezenlijken. Dit doel mag niet gericht zijn op verstoring van de openbare orde of op aantasting van de goede zeden en evenmin het maken van winst ter verdeling onder de leden. Een vereniging mag dus wel winst maken, maar die moet dan ten goede komen aan het gemeenschappelijke doel.

De hoogste macht binnen de vereniging ligt bij de algemene ledenvergadering, waarin in principe ieder van de leden ten minste één stem heeft. Deze ledenvergadering benoemt een bestuur, dat de leiding heeft over de dagelijkse gang van zaken binnen de vereniging.

De bestuurders en leden van een vereniging met volledige rechtsbevoegdheid, opgericht bij notariële akte en ingeschreven in het handelsregister, zijn niet aansprakelijk voor de verplichtingen van de vereniging, ook niet na ontbinding en faillissement. Bestuursleden van een vereniging met beperkte rechtsbevoegdheid zijn echter naast de vereniging ook zelf hoofdelijk aansprakelijk voor de schulden van de vereniging.

Verenigingen worden aangegaan voor onbepaalde tijd, maar kunnen onder meer in de volgende gevallen worden ontbonden: de algemene vergadering besluit de vereniging op te heffen, het ontbreken van leden of als gevolg van een faillissement. De bestemming van het batig saldo na ontbinding van de vereniging is veelal vastgelegd in de statuten en/of het huishoudelijk reglement.

In de gangbare landbouw komt de vereniging als rechtsvorm gezien het ontbreken van een winstdoelstelling over het algemeen niet voor, maar kan wel mogelijkheden bieden voor onderdelen van multifunctionele landbouwbedrijven die maatschappelijke doelstellingen nastreven.

2.4 Overzicht van de juridische aspecten voor alle rechtsvormen

Oprichtings- en uitvoeringsvereisten

De oprichting van een eenmanszaak of personenvennootschappen (maatschap, VOF, CV) is in feite vormvrij en het is niet dwingend verplicht een notariële akte te laten opmaken. Wel is het bij personenvennootschappen aan te raden de afspraken tussen de maten of vennoten schriftelijk vast te leggen en bij de notaris te laten registreren. Inschrijving van de eenmanszaak en personenvennootschappen in het handelsregister is verplicht en dat geldt sinds 1 juli 2008 ook voor de openbare maatschappen en vrije beroepen.

Nieuwe wet Personenvennootschappen

Volgens het wetsvoorstel wordt bij zowel de openbare als commanditaire vennootschap met rechtspersoonlijkheid het opstellen van een notariële akte verplicht gesteld.

De oprichting van rechtsvormen met rechtspersoonlijkheid (BV, NV, coöperatie, stichting, vereniging) kan uitsluitend bij notariële akte, waarin de statuten worden vastgelegd en door de notaris op juridische correctheid worden gecontroleerd. Bovendien moeten deze rechtsvormen allemaal worden ingeschreven in het handelsregister. Tot dat moment zijn de bestuurders nog persoonlijk aansprakelijk. De enige uitzondering op deze lijn is de vereniging met beperkte rechtsbevoegdheid. Hiervan zijn de statuten niet opgenomen in een notariële akte en is de inschrijving in het handelsregister facultatief.

Bij de oprichting van een BV moet een minimumkapitaal van € 18.000,= in de vennootschap worden gestort en bij de oprichting van een NV een minimumkapitaal van € 45.000,=. De storting op de aandelen hoeft niet in geld, maar kan ook in natura geschieden door middel van bijvoorbeeld onroerend goed met minimaal de voorschreven waarde. Met het ingelege vermogen, dat bij de oprichting ten bate van de schuldeisers aanwezig moet zijn, mag overigens wel worden gewerkt.

Niet direct een oprichtingsvereiste, maar wel een verplichting van iedere BV, NV en coöperatie is het opstellen van jaarstukken en het openbaar maken daarvan bij de Kamer van Koophandel. De eisen die de wet hieraan stelt, hangen af van de grootte/omvang van de onderneming.

Nieuwe wet Vereenvoudiging en flexibilisering BV-recht

Volgens het wetsvoorstel komt het vereiste minimale aandelenkapitaal van € 18.000,= geheel te vervallen.

Organisatie en wettelijke aansprakelijkheid

Bij de eenmanszaak en personenvennootschappen (maatschap, VOF, CV) zijn de eigenaren of maten/vennoten geen verantwoording schuldig aan derden, maar behalve bij de eenmanszaak hoogstens aan elkaar. Zij zijn dan ook zelf aansprakelijk voor alle handelingen en vermogensaangelegenheden, waartoe zij krachtens eventueel contract bevoegd zijn. De mate waarin schuldeisers van de onderneming zich kunnen verhalen op het privévermogen van de eigenaren verschilt echter tussen deze rechtsvormen. Bij de eenmanszaak en maatschap is het zakelijk en privévermogen niet gescheiden, waardoor zakelijke schuldeisers zich – in het geval van maten uitsluitend voor gelijke delen - kunnen verhalen op het privévermogen van de ondernemers en omgekeerd private schuldeisers op de bezittingen van de onderneming. Dit betekent dat bij een faillissement van een eenmanszaak of maatschap ook de eigenaren persoonlijk failliet gaan.

Bij de VOF en CV is wel sprake van een afgescheiden vermogen, waarbij het door de vennoten ingebrachte zakelijk vermogen strikt is gescheiden van hun privévermogen en uitsluitend mag worden gebruikt voor uitoefening van de onderneming. Private schuldeisers kunnen privéschulden niet op het zakelijk vermogen van de onderneming of op het privévermogen van de andere vennoten verhalen. Alleen de zakelijke schuldeisers van deze vennootschappen kunnen zich verhalen op het vermogen van de onderneming. Als dit afgescheiden vermogen echter niet genoeg is om de schulden van de onderneming te voldoen, dan kunnen de zakelijke schuldeisers zich voor de gehele schuld op het privévermogen van elk van de (beherende) vennoten verhalen. Commanditaire of stille vennoten zijn slechts aansprakelijk voor het kapitaal dat zij in de onderneming hebben geïnvesteerd.

Nieuwe wet Personenvennootschappen

Volgens het wetsvoorstel worden bij zowel de openbare als commanditaire vennootschap net als bij de huidige VOF en CV alle (beherende) vennoten hoofdelijk met hun privévermogen aansprakelijk, terwijl de commanditaire vennoten aansprakelijk blijven tot de hoogte van het ingebrachte kapitaal. Het maakt bij voornoemde aansprakelijkheid niet uit of de nieuwe vennootschap rechtspersoonlijkheid heeft of niet. Het voordeel van deze rechtspersoonlijkheid is vooral, dat de vennootschap zelf eigenaar kan worden van goederen en contracten kan afsluiten in plaats van de afzonderlijke vennoten.

Bij de rechtsvormen met rechtspersoonlijkheid zijn de directeuren verantwoording verschuldigd aan de aandeelhouders (BV, NV) en de bestuurders aan de ledenraad of -vergadering (coöperatie, vereniging). De stichting heeft wel bestuurders, maar kent geen leden. Verder kan bij een BV, NV en coöperatie een raad van commissarissen worden geïnstalleerd. Alle voornoemde ondernemingsvormen zijn als rechtspersoon zelfstandig drager van rechten en plichten. Dit betekent dat alle betrokken personen als directeuren, commissarissen en bestuurders in principe niet met hun privévermogen aansprakelijk zijn voor de schulden van de onderneming. Omdat in het verleden veel misbruik werd gemaakt van deze beperkte aansprakelijkheid, zijn er antimisbruikwetten opgesteld. Hierdoor kunnen bij onbehoorlijk of onrechtmatig bestuur degenen die het beleid van een onderneming hebben bepaald wel degelijk privé aansprakelijk worden gesteld. Deze privé-aansprakelijkheid geldt overigens ook in de oprichtingsfase van de onderneming tot aan het moment van inschrijving in het handelsregister. De uitzondering op voornoemde regel vormt de vereniging met beperkte rechtsbevoegdheid, waarin de bestuursleden naast de vereniging ook zelf hoofdelijk aansprakelijk voor de schulden van de vereniging.

Daarenboven zijn bij de BV en NV de aandeelhouders aansprakelijk tot de hoogte van het kapitaal, waarmee zij in de onderneming deelnemen. De leden van een coöperatie, onderlinge waarborgmaatschappij of vereniging zijn bij ontbinding van de onderneming van geheel tot niet aansprakelijk voor de eventuele tekorten, afhankelijk van of en hoe deze aansprakelijkheid in de statuten notarieel is vastgelegd.

Sociale zekerheid

Alle inwoners van Nederland, dus ook de eigenaren van eenmanszaken en personenvennootschappen alsmede de directeuren/bestuurders van rechtsvormen met rechtspersoonlijkheid, vallen onder de volksverzekeringen: Algemene ouderdomswet (AOW), Algemene nabestaandenwet (ANW), Algemene wet bijzondere ziektekosten (AWBZ) en Algemene kinderbijslagwet (AKW).

Eigenaren van eenmanszaken en personenvennootschappen zijn echter geen werknemers en vallen dus ook niet onder de werknemersverzekeringen: Ziektewet (ZW), Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) en Werkloosheidswet (WW). Voor de ziektekostenverzekering betalen zij premie aan hun zorgverzekeraar en daarenboven een inkomensafhankelijke bijdrage van 4,8% (over maximaal 32.369,- euro) via de belastingdienst. Voor de risico's die de WIA en de ZW voor werknemers dekken, kunnen zij zich wel particulier verzekeren met een arbeidsongeschiktheidsverzekering.

Directeuren-aandeelhouders van een BV en NV zijn als werknemer in dienst van de onderneming. Voor de sociale verzekeringswetgeving worden zij echter uitsluitend als werknemer aangemerkt bij ondergeschiktheid. Daarvan is sprake als 1) de directeur met partner minder dan 50% van de stemgerechtigde aandelen bezit, 2) de directeur en zijn naaste familieleden tot en met de 3^e minder dan 1/3 deel van de aandelen in handen heeft, en 3) de directeur ook tegen zijn wil ontslagen kan worden. Bestuurders van een coöperatie, stichting en verenigingen zijn in principe niet in loondienst en vallen daarom niet onder de werknemersverzekeringen. Onder bepaalde voorwaarden bestaat voor bestuurders/leden van een coöperatie met werknemerszelfbestuur een uitzondering op deze regel.

Continuïteit van de onderneming

Bij een eenmanszaak moet apart een regeling worden getroffen, die het voortbestaan van de onderneming waarborgt bij het overlijden van de eigenaar. Anders kunnen de erfgenamen hun deel in het ondernemingsvermogen opeisen, waardoor het voortbestaan van de onderneming wordt bedreigd. Bij personenvennootschappen (maatschap, VOF, CV) eindigt de onderneming, zodra één van de maten/vennoten uit de onderneming treedt of komt te overlijden. Om de continuïteit van de onderneming toch veilig te stellen, kunnen in het maatschaps- of vennootschapscontract regelingen worden opgenomen die het de overblijvende maten of vennoten mogelijk maken de onderneming al dan niet met een nieuwe partner voort te zetten.

Nieuwe wet Personenvennootschappen

Volgens het wetsvoorstel blijven de openbare en commanditaire vennootschap bestaan bij het toe- en uittreden van vennoten, tenzij het tegendeel in het vennootschapscontract is opgenomen. De verjaringstermijn voor de tijdens deelname aan een vennootschap aangegane verplichtingen bedraagt vijf jaar na uitschrijving uit het Handelsregister.

Bij rechtsvormen met rechtspersoonlijkheid (BV, NV, coöperatie, stichting, vereniging) is de continuïteit van de onderneming uiteraard onafhankelijk van de personen die haar hebben opgericht of besturen. Bij het aftreden of overlijden van een directeur of bestuurder kan indien gewenst of noodzakelijk een nieuwe directeur of bestuurder worden aangesteld. Deze rechtsvormen blijven ook bestaan bij het toe- en uittreden van aandeelhouders en leden. Een coöperatie, stichting en vereniging worden aangegaan voor onbepaalde tijd, maar kunnen onder meer conform de statuten, bij het ontbreken van leden of als gevolg van een faillissement worden ontbonden.

2.5 Vormen van bedrijfsoverdracht

Er zijn diverse vormen van bedrijfsoverdracht, onder te verdelen in vier basistypen:

- Familieoverdracht;
- Fusie/overname;
- Management buy out (MBO) door een werknemer, partner of aandeelhouder van binnen het bedrijf;
- Management buy in (MBI) door een derde persoon van buiten het bedrijf.

In het volgende schema wordt de relatie gelegd tussen de diverse vormen van bedrijfsoverdracht en diverse ondernemingsvormen:

	Eenmans-zaak	Openbare maatschaap	VOF	CV	BV/NV	Coöperatie	Stichting	Vereniging
Fusie/overname	x				x	x	x	x
Familieoverdracht		x	x	x	x			
MBO		x	x	x	x			
MBI	x				x			

Overname binnen de familie

In de agrarische sector is overname binnen de familie nog heel gebruikelijk. Dit percentage ligt op meer dan 90% (Breembroek et al., 2007). In het MKB vindt slechts 45% van de bedrijfsoverdrachten binnen de familie plaats (Meijaard en Diephuis, 2004). Dit percentage is echter dalende; bij bedrijven die 6-15 jaar geleden zijn overgedragen bedroeg dit percentage nog 60%. Het eigendom en management wordt aan één of meerdere familieleden van de huidige eigenaar overgedragen. Over het algemeen is de opvolger met het bedrijf opgegroeid en bekend met de bedrijfscultuur. Een bedrijfsovername binnen de familie zal tot minder drastische wijzigingen leiden. Er is sprake van een cultuur die gericht is op continuïteit en groei (Sniijders en Haane, 2005). Het ministerie van EL&I onderkent het economische en sociale belang van familiebedrijven, getuige het feit dat in het beleid van het ministerie het familiebedrijf een aparte doelgroep vormt waarvoor specifieke beleidsacties worden ontwikkeld.

Fusie/overname

Hierbij koopt een ander bedrijf alle eigendommen/aandelen van de onderneming (overname) of gaan twee bedrijven samen op in één nieuwe onderneming (fusie). Vaak is bij een overname sprake van een 'strategische' koper; het overgenomen bedrijf wordt bijvoorbeeld een extra vestiging voor de overnemende concurrent of een toeleverancier van het overnemende bedrijf. De overnemende partij koopt in dat geval dus een extra aandeel in de keten of markt. Soms houdt de eerste eigenaar als bedrijfsleider of directeur nog wel de leiding over zijn oorspronkelijke bedrijf (zetbaas).

Management buy out (MBO)

In tegenstelling tot een fusie/overname wordt bij een MBO het bedrijf wel zelfstandig voortgezet. In het MKB wordt reeds een kwart van de bedrijven op deze manier overgenomen (Sniijders en Haane, 2005). Een MBO kan qua opzet en aanpak veel lijken op een overdracht in familiesfeer. De werknemer en huidige eigenaar kennen elkaar goed en er bestaat vaak een vertrouwensband. Dit betekent dat het eigendom en management overgaan op een insider, die het bedrijf door en door kent. Deze zal net als de opvolger bij het familiebedrijf doorgaans geen drastische wijzigingen doorvoeren. Het opleidingsniveau van overnemers binnen het bedrijf is over het algemeen hoger dan van opvolgers binnen de familie.

Indien de overnemende persoon meer dan drie jaar in het bedrijf heeft gewerkt, dan kan binnen de inkomstenbelasting bovendien gebruik worden gemaakt van de 'doorschuiffaciliteit' (zie § 3.4 Bedrijfsoverdracht en fiscus).

Management buy in (MBI)

Evenals bij een MBO wordt ook bij een MBI het bedrijf zelfstandig voortgezet. Bij een MBI wordt het eigendom en management van het bedrijf echter overgedragen aan externe partijen. Zij zijn daarom ook meer geneigd om het bestaande bedrijf sterk aan te passen. In het MKB ligt het percentage MBI op 25% (Sniijders en Haane, 2005).

3 Fiscale aspecten van de diverse ondernemingsvormen in de landbouw

3.1 Belasting op winst

De winst die met de onderneming wordt gerealiseerd, wordt belast in de inkomstenbelasting (Ib) of vennootschapsbelasting (Vpb) (zie onderstaand schema). Als ondernemer voor de inkomstenbelasting worden aangemerkt de zelfstandige ondernemer met eenmanszaak, de maten in een maatschap en de (beherend) vennoten in een VOF of CV. De mogelijke invoering van de nieuwe Wet personenvennootschappen zal naar verwachting fiscaal weinig gevolgen hebben. De fiscale transparantie van de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting blijft gehandhaafd. Het kiezen voor rechtspersoonlijkheid heeft hierop geen enkele invloed.

	Eenmans- zaak	Openbare maatscha p	VOF	CV	BV/ NV	Coöpe- ratie	Stich- ting	Vereni- ging
Inkomstenbelasting (Ib)	x	x	x	x				
Vennootschaps- Belasting (Vpb)					x	x	x	x

De ondernemer voor de inkomstenbelasting betaalt belasting over de winst van de onderneming. De hoogte van de belastbare winst kan worden verlaagd door gebruik te maken van diverse aftrekposten. De belangrijkste zijn:

- De ondernemersaftrek, waarbij moet worden voldaan aan het urencriterium (> 1225 uur op jaarbasis), is het gezamenlijke bedrag van de:
 - Zelfstandigenaftrek. Deze geldt voor ondernemers die zelfstandig of samen met anderen een bedrijf uitoefenen. Deze aftrek is afhankelijk van de winst en neemt naarmate de winst hoger is af van 9.427 euro tot 4.574 euro (2010). De precieze bedragen vindt u bij de belastingdienst.
 - Aftrek voor speur- en ontwikkelingswerk. Deze aftrek is € 12.031,= (2010) en kan in specifieke situaties nog worden verhoogd.
 - Meewerkaftrek. Als de partner onbetaald meewerkt in het bedrijf, mag een zeker bedrag van de winst worden afgetrokken. De hoogte hangt af van het aantal uren dat de partner meewerkt en neemt af van 4% van de winst bij 1.750 of meer meegewerkte uren tot geen meewerkaftrek bij minder dan 525 meegewerkte uren.
- MKB-winstvrijstelling. Als extra aftrekpost hoeven de ondernemers over 12% van de winst geen belasting te betalen. Dit is de winst ná aftrek van de ondernemersaftrek. Om in aanmerking te komen hoeft niet te worden voldaan aan het urencriterium.
- Investeringsaftrek. Overige aftrekposten voor bijvoorbeeld investeringen. Als in 2010 een bedrag tussen € 2.200 en € 300.000 werd geïnvesteerd in bedrijfsmiddelen voor de onderneming, dan bestond de mogelijkheid van een kleinschaligheidsinvesteringsaftrek.

De tarieven voor de inkomstenbelasting zijn verdeeld over de drie verschillende boxen. In box 1 wordt in principe het inkomen uit de onderneming belast volgens de onderstaande tabel. Is er naast inkomen uit de onderneming ook inkomen uit arbeid of eigen woning, dan moeten deze bij elkaar worden opgeteld. Rekening houdende met de MKB-winstvrijstelling van 12%, wordt het toptarief voor de ondernemer in de inkomstenbelasting verlaagd van 52% naar 45,76%.

Loonbelasting/premies volksverzekering (2010)		
Inkomsten box 1	tot 65 jaar	65 jaar en ouder
Schijf 1: t/m € 18.218	33,45%	15,55%
Schijf 2: € 18.219 tot € 32.738	41,95%	24,05%
Schijf 3: € 32.739 tot € 54.367	42%	42%
Schijf 4: € 54.368 en meer	52%	52%

De BV/NV en coöperatie zijn onderworpen aan vennootschapsbelasting. Over de eerste € 200.000,= belastbare winst wordt 20% belasting geheven en over het restant 25,5% (2010). Ook stichtingen en verenigingen moeten soms aangifte vennootschapsbelasting doen, namelijk in het geval zij een onderneming drijven. Een stichting en een vereniging mogen wel winst maken, maar de uitkering van de gemaakte winst is aan beperkingen onderworpen. Het doen van een winstuitkering aan de oprichters, bestuurders, leden of derden is niet toegestaan, tenzij het betreffende derden om uitkeringen met een ideële of sociale strekking gaat (Rademaker, 2009).

Salaris van de directeur-groootaandeelhouder (dga): belast in inkomstenbelasting box 1 met een maximum van 52%

De directeur van een BV/NV ontvangt waarschijnlijk inkomen (salaris) vanuit die onderneming. Dit inkomen is voor de BV/NV natuurlijk aftrekbaar van de winst (net als elk ander salaris), maar voor de directeur belast in de inkomstenbelasting. Keert een directeur geen of een te laag salaris uit aan zichzelf, dan kan de belastingdienst besluiten een fictief loon vast te stellen waarover loonheffing afgerekend dient te worden. Volgens de huidige belastingregels is het loon van een directeur-groootaandeelhouder (dga) minimaal 41.000 euro (2010).

3.2 Landbouwwijstelling

De landbouwwijstelling in de inkomsten- en vennootschapsbelasting stelt waardeontwikkelingen van landbouwgrond onder voorwaarden vrij. Wat niet is vrijgesteld zijn de toename in de grondprijs door een bestemmingswijziging, het pachtersvoordeel en voordelen die zijn ontstaan door de bedrijfsuitoefening. Bij een bestemmingswijziging moet gedacht worden aan een wijziging van het bestemmingsplan om bijvoorbeeld een nieuwe woonwijk te bouwen. De grond voor woningbouw kent een hogere waarde dan grond voor agrarische doeleinden wordt gebruikt. Het daaruit voortvloeiende verschil in waarde wordt wel belast.

Een pachtersvoordeel ontstaat, indien een pachter de door hem op zakelijke basis gepachte landbouwgrond in eigendom verkrijgt voor een prijs beneden de vrije marktwaarde die aan deze grond in vrij opleverbare staat is toe te kennen. Dit voordeel valt buiten de landbouwwijstelling en is dus ook belast.

Bij voordelen die zijn ontstaan door de bedrijfsuitoefening wordt gerefereerd aan "interne fysieke ingrepen die de gebruikswaarde van de grond veranderen". Hierbij moet gedacht worden aan het aanleggen van drainage, een afwateringssysteem of egalisatie.

Een van de vereisten om voor de vrijstelling in aanmerking te komen is, dat de grond in het eigen landbouwbedrijf gebruikt wordt. Wordt de grond door een andere ondernemer gebruikt, dan geldt de landbouwwijstelling niet.

3.3 Pensioenopbouw en fiscus

Voor ondernemingen binnen de inkomstenbelasting bestaat de fiscale oudedagsreserve ofwel FOR. Is er voor toepassing van de ondernemersaftrek sprake van winst uit eigen onderneming, dan bestaat de mogelijkheid om een gedeelte van deze winst (in 2010 12% met een maximum van € 11.811) ten laste van de winst te reserveren voor de oude dag van de ondernemer zonder dat het geld de eigen onderneming hoeft te verlaten. In feite wordt met het aanleggen van een FOR de belastingheffing uitgesteld tot het moment, waarop deze reserve alsnog wordt opgenomen en tot uitkering komt. Door dit uitstel heeft de ondernemer meer financiële ruimte om in zijn bedrijf te investeren. De ondernemer kan er ook voor kiezen om de opgebouwde FOR om te zetten in lijfrente-uitkeringen, welke dan op hun beurt onderhevig zijn aan de inkomstenbelasting (Van der Meulen et al., 2009). Dat beperkt tevens het risico, dat de opgebouwde FOR wordt meegenomen in een eventueel faillissement. De FOR mag echter na toevoeging van winst aan de reserve niet hoger zijn dan het op de balans vermelde ondernemingsvermogen. Daarnaast is de toevoeging aan de FOR alleen toegestaan als voldaan wordt aan het urencriterium.

Binnen de vennootschapsbelasting bestaat als directeur-groootaandeelhouder de mogelijkheid om bij een verzekeraar of in eigen beheer pensioen op te bouwen (al dan niet in een pensioen-BV). Bij een pensioenopbouw in eigen beheer hoeven geen pensioenpremies en provisie daarover te worden betaald aan een verzekeringsmaatschappij en houdt de onderneming de beschikking over de opgebouwde pensioenreserves. Deze vorm biedt een fiscaal voordeel, aangezien de pensioenreservering ten laste van de winst mag worden gebracht. Daarnaast kan de pensioenreservering als werkkapitaal gebruikt worden, hetgeen de liquiditeit van de onderneming ten goede komt. Het gaat tenslotte om een pensioenreservering; het gereserveerde bedrag hoeft niet werkelijk aanwezig te zijn. Er is echter een aantal risico's verbonden aan het opbouwen van pensioen in eigen beheer:

- *tegenvallende resultaten.* Op het moment dat de bedrijfsresultaten tegenvallen, loopt pensionaris het risico, dat niet voldoende vermogen aanwezig is om het pensioen uit te betalen;
- *faillissement.* Bij een onverhoopt faillissement van het bedrijf kan men zelfs het volledige pensioen kwijt zijn;
- *overdracht buiten uw invloedssfeer.* Bij overdracht/verkoop van het bedrijf na pensionering, loopt de pensionaris het risico dat de nieuwe directie/eigenaar niet aan de pensioenverplichtingen zal blijven voldoen;
- *langlevenrisico.* Dit is het risico dat de spaarpot voor het pensioen opraakt op het moment dat de pensionaris langer leeft dan hij vooraf heeft ingeschat.

Het voordeel van het onderbrengen van een pensioen in een aparte BV is, dat het pensioenvermogen wordt afgescheiden van de ondernemersrisico's en het niet verloren gaat bij een faillissement. De belangrijkste eis die hierbij wordt gesteld is, dat er een gedegen administratie wordt gevoerd, waaruit blijkt dat er voldoende kapitaal gereserveerd is op de balans van de onderneming voor de pensioenvoorziening. Bovendien moet de directeur-groootaandeelhouder minimaal 10% van het geplaatste kapitaal van de pensioen-BV in handen hebben (www.mkb servicedesk.nl).

Alle pensioenuitkeringen aan directeuren-groootaandeelhouders zijn onderhevig aan inkomstenbelasting.

3.4 Bedrijfsoverdracht en fiscus

Inkomstenbelasting (Ib)

Wanneer de ouders uit het bedrijf treden, moeten ze in principe afrekenen over de stakingswinst. Deze bestaat uit stille reserves, het verschil tussen de vrije waarde en de boekwaarde en de opgebouwde fiscale oudedagsreserve (FOR). Bij het afrekenen over de FOR kan de ondernemer ervoor kiezen om de oudedagsreserve om te zetten in lijfrente-uitkeringen, welke vervolgens belast zijn voor de inkomstenbelasting. Het afrekenen over de stille reserves van de ouders bij een bedrijfsoverdracht wordt ook wel een 'ruisende bedrijfsoverdracht' genoemd. De opvolger mag in dat geval afschrijven over de aanschafwaarde. De ouders hoeven echter niet af te rekenen over de stille reserves in de grond, omdat die onder de landbouwwijstelling vallen.

Doorschuiffaciliteit

Bij verkoop van een onderneming dient in beginsel door de verkopende partij met de fiscus te worden afgerekend (zie hierboven). Indien de onderneming onder de inkomstenbelasting valt, bestaat voor de overdrager een mogelijkheid om de fiscale boekwaarde naar zijn opvolger door te schuiven. Hierdoor hoeft de verkopende partij niet fiscaal af te rekenen over de stakingswinst. Voorwaarde voor deze 'geruisloze doorschuif' is, dat de overnemer voorafgaand aan de bedrijfsoverdracht minimaal drie jaar werkzaam is geweest binnen het over te nemen bedrijf, hetzij als medeondernemer en/of als werknemer.

Geruisloos doorschuiven bij overlijden en echtscheiding

Bij overlijden en echtscheiding is normaliter sprake van een gehele of gedeeltelijke staking van een onderneming. Bij overlijden van de ondernemer is het mogelijk de fiscale claim door te schuiven. Bij overlijden van de partner van de ondernemer en bij echtscheiding gaat het huwelijksrechtelijke aandeel door de wettelijke doorschuifbepaling over op de voortzetter. Belangrijk verschilpunt tussen de geruisloze doorschuif bij overlijden en bij echtscheiding is, dat bij het overlijden van de ondernemer geruisloze doorschuif optioneel is en de erfgenamen dus een keuze hebben. Bij ontbinding van de huwelijkse gemeenschap anders dan door het overlijden van de ondernemer (bij echtscheiding of overlijden van de niet-ondernemende partner) is de geruisloze doorschuif verplicht en bestaat geen keuzemogelijkheid (Stevens, 2007/2008).

Vennootschapsbelasting (Vpb)

Voor een goede bedrijfsopvolging is een goede juridische structuur noodzakelijk en geldt de stelling 'één BV is geen BV' (Alfa, 2006). Voor de bedrijfsvoering is één BV geen groot probleem, maar bij bedrijfsovername wel. In één BV zit dan namelijk naast de het vermogen van de onderneming ook het pensioen van de (oude) aandeelhouder. Een dergelijk BV wordt als 'zwaar' omschreven, hetgeen betekent dat de waarde van de BV veel hoger is dan de waarde van de onderneming die zij exploiteert. Dat leidt tot een hogere overnameprijs en financieringslast dan strikt noodzakelijk voor het exploiteren van de onderneming. Daarbij komt dat de oude aandeelhouder een belastingclaim van 25% (tarief box 2) krijgt voor de winst uit aanmerkelijk belang. Een goede ondernemingsstructuur bestaat derhalve minimaal uit een holding-bv en een werk-bv (werkmaatschappij), waarbij de eigenaar de aandelen heeft in de holding-bv en de holding-bv aandeelhouder is in de werkmaatschappij. De beleggingen en pensioenverplichtingen komen binnen de holding-bv en worden daarmee losgekoppeld van het ondernemingsrisico. Hierdoor wordt de eigenlijke onderneming ofwel werk-bv niet onnodig zwaar, hetgeen een lagere overnamesom betekent. Het voordeel van de holdingstructuur bij bedrijfsovername is, dat de bedrijfsopvolging kan plaatsvinden zonder de belastingclaim van 25% voor de winst uit aanmerkelijk belang, omdat de verkoopwinst door de holding-bv wordt gerealiseerd en vanwege de deelnemingsvrijstelling onbelast is. De deelnemingsvrijstelling houdt in, dat een onderneming die een deelneming heeft in een andere onderneming geen vennootschapsbelasting hoeft te betalen over de uit de dochteronderneming genoten voordelen, wanneer de dochteronderneming hier reeds belasting over heeft afgedragen. De genoten voordelen uit de dochteronderneming kunnen dividenden (winstuitkeringen) betreffen, maar ook vervreemdingsvoordelen. Wanneer bijvoorbeeld een moederonderneming een dochteronderneming met winst verkoopt, dan hoeft de moederonderneming hierover dus geen vennootschapsbelasting te betalen, omdat de waardetoeename van de dochteronderneming in het verleden reeds belast is in de vennootschapsbelasting die de dochteronderneming in de loop der jaren heeft moeten betalen. Na de overname kan de opvolger de holding-bv voortzetten, zodat er niet met de fiscus hoeft te worden afgerekend.

Overdrachtsbelasting

In principe is bij overdracht van onroerende zaken (grond en gebouwen) overdrachtsbelasting van 6% verschuldigd wanneer een ondernemer eigenaar wordt van:

- onroerende zaken, bijvoorbeeld een bedrijfspand;
- rechten op onroerende zaken, bijvoorbeeld opstal of erfpacht;
- aandelen in onroerende zaaklichamen.

Inmiddels hoeft over grond die bestemd is voor de landbouw en nog 10 jaar voor de landbouw beschikbaar blijft ook buiten het kader van een bedrijfsovername geen overdrachtsbelasting meer betaald te worden. Het probleem overdrachtsbelasting is daarom vaak beperkt tot de bedrijfsgebouwen en bedrijfswoning

inclusief het bijbehorende erf en de ondergrond. Voor de bedrijfsgebouwen kan een vrijstelling worden verkregen bij voldoen aan de volgende voorwaarden:

- de bedrijfsvoortzetting moet duurzaam zijn,
- de onderneming moet in haar geheel worden voortgezet en
- de gebouwen moet behoren tot en dienstbaar zijn aan de onderneming.

De bedrijfswoning inclusief de tuin en ondergrond vallen in principe nooit onder een vrijstelling. Er zijn echter specifieke mogelijkheden, waarmee dit toch vaak wel kan worden geregeld.

3.5 Omzetbelasting (BTW)

De omzetbelasting ofwel belasting over de toegevoegde waarde (BTW) is een belasting die een overheid heft op de verkoop van producten of diensten. De belasting wordt geheven op de verwachte marktwaarde, die aan een product wordt gegeven in elke stap van het productie- of distributieproces. Uiteindelijk wordt de BTW betaald door de consument en door niet BTW-plichtige organisaties. In Nederland kennen we een algemeen tarief van 19% en een verlaagd tarief van 6%. De BTW staat los van de ondernemingsvorm die gekozen wordt en geldt voor elke onderneming. Toch is in sommige gevallen sprake van een vrijstelling. Vooral bij stichtingen en verenigingen is de vraag of men al dan niet onder de heffing van de omzetbelasting (BTW) valt een complexe materie.

Vrijstelling BTW voor zorgboerderijen (www.zorglandbouw.nl)

Tot 1 januari 2002 moesten zorgboerderijen 19% BTW afdragen over de vergoeding die zij ontvingen voor de opvang van zorgvragers. Met ingang van die datum zijn ze echter vrijgesteld van BTW-heffing voor hun zorgprestaties. Daar staat echter tegenover dat de zorgboerderijen ook over de uitgaven voor het leveren van zorg op het bedrijf geen BTW meer kunnen terugvorderen. De BTW-vrijstelling is vastgelegd in de Wet op de Omzetbelasting 1968. Deze vrijstelling geldt alleen voor agrarische bedrijven, die agrarische productie combineren met zorg. De vrijstelling is bovendien alleen van toepassing op de zorgdiensten van deze bedrijven, bestaande uit 'het verlenen van dagbesteding, arbeidstraining of dagopvang'. Voor alle andere producten en diensten van het bedrijf (landbouwproductie, minicamping etc.) blijft het oude BTW-regime gelden, al dan niet met toepassing van de landbouwregeling.

De BTW-vrijstelling is voor de sector een zeer positieve ontwikkeling, omdat de zorg op een zorgboerderij voor de klant goedkoper wordt en de overheid hiermee laat zien deze activiteiten serieus te nemen en te willen stimuleren. In de zorgtak van een zorgboerderij is van winstbejag geen sprake. De ontvangen vergoeding ligt doorgaans tussen de 15 en 45 euro per persoon per dag. Deze vergoeding is minimaal in verhouding tot de kosten die de boer moet maken en de tijdsinvestering die hij doet. Door zorg en begeleiding op zorgboerderijen vrij te stellen van BTW zal geen ernstige verstoring van de concurrentieverhoudingen optreden, aangezien er in de huidige situatie geen andere ondernemers zijn die dezelfde diensten aanbieden met winstoogmerk. Andere aanbieders zijn zorginstellingen en deze zijn reeds vrijgesteld van BTW-heffing.

4 Rekenvoorbeelden voor de multifunctionele landbouw

4.1 Inleiding

Na het bespreken van de juridische en fiscale aspecten van diverse ondernemingsvormen in de (multifunctionele) landbouw, wordt in dit hoofdstuk gekeken naar de financiële consequenties in de diverse levensfasen van een (landbouw)bedrijf: overname - groei - staking. De vraag daarbij is welke rechtsvorm het beste kan worden gekozen in elk van deze verschillende fasen?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden is met behulp van het Bedrijveninformatienet van LEI Wageningen UR en het rapport van Oostindie et al. (2011) een drietal fictieve bedrijven voor de multifunctionele landbouw uitgewerkt. Bij de berekeningen is gebruik gemaakt van het rekenformat, zoals is toegepast in de scriptie "Wetsvoorstel 7.13, fiscaal een verandering?" van Adri Schipper (2010).

4.2 Beschrijving rekenvoorbeelden

De drie uitgewerkte fictieve rekenvoorbeelden kunnen als volgt worden gekarakteriseerd:

- een relatief kleinschalig multifunctioneel bedrijf met circa 10% van de omzet uit één multifunctionele tak;
- een gemiddeld multifunctioneel bedrijf met circa 33% van de omzet uit meerdere multifunctionele takken;
- een grootschalig multifunctioneel bedrijf met circa 70% van de omzet uit meerdere multifunctionele takken.

De gebruikte bedrijfseconomische gegevens voor deze voorbeeldbedrijven zijn grotendeels gebaseerd op bestaande bedrijven in het Bedrijveninformatienet van LEI Wageningen UR. Het aldus gedefinieerde gemiddelde multifunctionele bedrijf komt goed overeen met het gemiddelde zoals geschetst in Oostindie et al. (2011). De gegevens voor het grootschalige multifunctionele bedrijf zijn verkregen door middel van extrapolatie vanuit het gemiddelde multifunctionele bedrijf, omdat gegevens van dergelijke bedrijven wegens de ondergeschikte agrarische activiteiten niet beschikbaar zijn via het Bedrijveninformatienet.

Voorbeeld 1: Een relatief kleinschalig multifunctioneel bedrijf

Type landbouwbedrijf	melkvee
Multifunctionele tak	agrotourisme
Aantal ondernemers	1 (gezinsbedrijf)
Totale bedrijfsopbrengst	200.000 euro
Opbrengst uit multifunctionele activiteit	17.500 euro (aandeel van 9%)
Gezinsinkomen uit bedrijf	50.000 euro
Balanstotaal	2 miljoen euro
Solvabiliteit	66%

Voorbeeldbedrijf 1 is een melkveebedrijf met 55 melkkoeien en 40 hectare grond. Daarnaast heeft het bedrijf een toeristische tak, waarmee een omzet van 17.500 euro op jaarbasis wordt gerealiseerd. De onderneming is een gezinsbedrijf, waarin de meeste werkzaamheden door de ondernemer in full time worden verricht. Het inkomensniveau ligt op 50.000 euro per jaar. De economische en fiscale balans voor dit bedrijf zijn:

Balans WEV per 31/12/08 (x 1.000 euro)

Melkquotum	410	Eigen Vermogen	1.325
Grond	1.000	Schuld	550
MVA	355	Latentie	125
Dieren	70		
Voorraad	25		
Vorderingen	40		
Liquide middelen	100		
Totaal	2.000	Totaal	2.000

Fiscale balans per 31/12/08 (x 1.000 euro)

Melkquotum	205	Eigen Vermogen	490
Grond	500	Schuld	550
MVA	225	Latentie	125
Dieren	70		
Voorraad	25		
Vorderingen	40		
Liquide middelen	100		
Totaal	1.165	Totaal	1.165

In het Bedrijveninformatienet van LEI Wageningen UR wordt de balans weergegeven volgens de waarde in het economische verkeer (WEV) en is dus sprake van een bedrijfseconomische balans. Het melkquotum kan vrij verhandeld worden en wordt dus gezien als een activum waarop mag worden afgeschreven. Onder de materiële vaste activa (MVA) vallen bedrijfsgebouwen, bedrijfswoning, machines en installaties. De bedrijfswoning is echter uit de balans gehaald, omdat deze in de praktijk meestal in privébezit wordt gehouden. De door het LEI is opgenomen belastinglatentie bedraagt 30% van het melkquotum. De overige vermelde balansposten spreken voor zich.

Op de fiscale balans is op het melkquotum 50% afgeschreven, omdat fiscaal gefaciliteerde afschrijvingen volgens het besluit van de Landbouwrraad per 2015 worden afgeschaft.¹ De fiscale waarde van de grond is gelijk aan de oorspronkelijke aankoopwaarde en wordt gesteld op 50% van de waarde in het economische verkeer. Bij de materiële vaste activa is op machines en installaties 50% afgeschreven en op gebouwen slechts 30% in verband met de afschrijvingsbeperking tot 50% van de WOZ-waarde.²

De stille reserves – het verschil tussen economische en fiscale balans – bedragen 835.000 euro en na de landbouwwijstelling van 500.000 euro resteert bij bedrijfsbeëindiging een stakingswinst van 335.000 euro.

Voorbeeld 2: Een gemiddeld multifunctioneel bedrijf

Type landbouwbedrijf	melkvee & akkerbouw
Multifunctionele takken	agrarisch natuurbeheer, agrotourisme, huisverkoop, zorgactiviteiten
Aantal ondernemers	2 (gezinsbedrijf)
Totale bedrijfsopbrengst	475.000 euro
Opbrengst uit multifunctionele activiteiten	160.000 euro (aandeel van 33%)
Gezinsinkomen uit bedrijf	120.000 euro
Balans totaal	2,7 miljoen euro
Solvabiliteit	64%

Voorbeeldbedrijf 2 is een gemengd bedrijf met 50 melkkoeien en akkerbouw en in totaal 70 hectare cultuurgrond. Het bedrijf heeft bovendien meerdere multifunctionele takken, namelijk agrarisch natuurbeheer, agrotourisme, huisverkoop en zorg, waarmee een totale omzet van 160.000 euro op jaarbasis wordt gerealiseerd. De onderneming is een gezinsbedrijf waarin de meeste werkzaamheden door

¹ Westelijke Accountants Kantoren, 2003. Resultaat! Agrarische editie 19^e jaargang, nr. 5, blz. 1.

² Artikel 3.30a van de Wet Inkomstenbelasting.

twee ondernemer/vennoten worden verricht. Daarnaast worden werkzaamheden verricht door betaald personeel voor een bedrag van circa 25.000 euro op jaarbasis. Het totaal gezinsinkomen komt uit op 120.000 euro per jaar. Dit voorbeeldbedrijf is een goede afspiegeling van het gemiddelde multifunctionele bedrijf volgens Oostindie et al. (2011). De economische en fiscale balans voor dit bedrijf zijn:

Balans WEV per 31/12/08 (x 1.000 euro)

Melkquotum	360	Eigen Vermogen	1.740
Grond	1.650	Schuld	875
MVA	440	Latentie	110
Dieren	60		
Voorraad	80		
Vorderingen	60		
Liquide middelen	75		
Totaal	2.725	Totaal	2.725

Fiscale balans per 31/12/08 (x 1.000 euro)

Melkquotum	180	Eigen Vermogen	575
Grond	825	Schuld	875
MVA	280	Latentie	110
Dieren	60		
Voorraad	80		
Vorderingen	60		
Liquide middelen	75		
Totaal	1.560	Totaal	1.560

Voor een nadere toelichting op beide balansen zie voorbeeldbedrijf 1. De stille reserves bedragen 1.165.000 euro en na de landbouwvrijstelling van 825.000 euro resteert bij bedrijfsbeëindiging een stakingswinst van 340.000 euro.

Voorbeeld 3: Een groot multifunctioneel bedrijf

Type landbouwbedrijf	melkvee & akkerbouw
Multifunctionele takken	agrarisch natuurbeheer, agrotourisme, huisverkoop, zorgactiviteiten
Aantal ondernemers	3 (gezinsbedrijf)
Totale bedrijfsopbrengst	675.000 euro
Opbrengst uit multifunctionele activiteiten	470.000 euro (aandeel van 70%)
Gezinsinkomen uit bedrijf	215.000 euro
Balanstotaal	3,0 miljoen euro
Solvabiliteit	61%

Voorbeeldbedrijf 3 is eveneens een gemengd bedrijf met 50 melkkoeien en akkerbouw en in totaal 70 hectare cultuurgrond. Ten opzichte van het gemiddelde multifunctioneel bedrijf uit voorbeeld 2 is echter door middel van extrapolatie de omzet in de multifunctionele takken agrotourisme, huisverkoop en zorg verdrievoudigd. Voor de daarmee samenhangende kostenposten is een inschatting gemaakt van de kostenstijging. De omzet uit agrarisch natuurbeheer is wel gelijk gehouden, omdat het areaal cultuurgrond onveranderd is. Uiteindelijk resulteert op deze wijze een omzet van 470.000 euro per jaar uit multifunctionele activiteiten. De onderneming is een gezinsbedrijf waarin de meeste werkzaamheden door drie ondernemers/vennoten worden verricht. Daarnaast worden werkzaamheden verricht door betaald personeel voor een bedrag van circa 80.000 euro op jaarbasis. Het totaal gezinsinkomen komt uit op 215.000 euro per jaar. De economische en fiscale balans voor dit bedrijf zijn hierna vermeld. De stille reserves bedragen 1.235.000 euro en na de landbouwvrijstelling van 825.000 euro resteert bij bedrijfsbeëindiging een stakingswinst van 410.000 euro.

Balans WEV per 31/12/08 (x 1.000 euro)

Melkquotum	360	Eigen Vermogen	1.810
Grond	1.650	Schuld	1.025
MVA	660	Latentie	110
Dieren	60		
Voorraad	80		
Vorderingen	60		
Liquide middelen	75		
Totaal	2.945	Totaal	2.945

Fiscale balans per 31/12/08 (x 1.000 euro)

Melkquotum	180	Eigen Vermogen	575
Grond	825	Schuld	1.025
MVA	430	Latentie	110
Dieren	60		
Voorraad	80		
Vorderingen	60		
Liquide middelen	75		
Totaal	1.710	Totaal	1.710

4.3 Belastingheffing op bedrijfswinst

Iedereen die wil ondernemen dient te kiezen voor een rechtsvorm voor zijn bedrijf en daarmee tussen belastingheffing volgens de inkomstenbelasting (Ib) of vennootschapsbelasting (Vpb) (zie hoofdstuk 3). Elke ondernemer moet dus belasting betalen, maar een Ib-ondernemer die zelfstandig of in een personenvennootschap een onderneming voert doet dat volgens een andere systematiek dan een Vpb-ondernemer met zijn onderneming binnen een BV.

Voor inzage in de belastingdruk bij diverse rechtsvormen onder een continue bedrijfsvoering is alleen de bedrijfswinst relevant. Het vermogen als vermeld op de fiscale balans blijft hierbij buiten beschouwing en speelt alleen een rol bij staking of overdracht van het bedrijf (zie volgende paragrafen).

In bijlage 1 staan voor de drie voorbeeldbedrijven uitgebreide berekeningen van de belastingheffing op bedrijfswinst vermeld volgens de Ib en Vpb-systematiek. De maatschap, VOF, CV en openbare vennootschap met en zonder rechtspersoonlijkheid (OV(R)) zijn samengevoegd, omdat voor deze personenvennootschappen de berekening gelijk is. Bij de berekening van de inkomstenbelasting is geen rekening gehouden met de diverse kleine persoonsgebonden heffingskortingen als de algemene heffingskorting, arbeidskorting en alleenstaande-ouderkorting, maar wel met de bedrijfsgebonden zelfstandigenaftrek en MKB-winstvrijstelling.

In de volgende tabellen is een samenvatting van bijlage 1 opgenomen, waarin voor elk voorbeeldbedrijf de te betalen winstbelasting bij diverse ondernemingsvormen is vermeld. Uit deze tabellen blijkt, dat in alle voorbeelden een ondernemingsvorm binnen de inkomstenbelasting leidt tot een lagere belastingheffing. De verschillen lopen uiteen van 5.000 euro per ondernemer per jaar op het kleinschalige bedrijf met één ondernemer tot 4.200 euro per ondernemer per jaar op het grootschalige bedrijf met drie ondernemers.

Een nadere bestudering van bijlage 1 leert, dat het onder de vennootschapsbelasting bij een BV verplicht is voor elk van de directeuren-grotaandeelhouders (dga's) een minimumloon aan te houden van 41.000 euro in 2010, waarover vervolgens 15.655 euro per dga loonbelasting verschuldigd is. Door dit (veelal fictieve) loon wordt bij een BV de belastbare winst van de onderneming verlaagd. De resterende winst wordt vervolgens belast met vennootschapsbelasting (20% tot 200.000 euro) en een aanmerkelijk-belangheffing van 25%, waarover in box 2 belasting wordt geheven omdat de netto winst van de BV als dividend wordt uitgekeerd aan de dga's. Bij een vennootschapsbelasting van 20% bij alle drie voorbeeldbedrijven komt de belastingdruk voor de BV in totaal uit op 40% (= 20% + 0,25 x (100-20%)). In voorbeeld 1 betekent dit dat over de bedrijfswinst van 9.000 euro nog 3.600 euro (40%) belasting verschuldigd is.

Bij de personenvennootschappen is geen sprake van loon en is dus ook geen loonbelasting verschuldigd. De bedrijfswinst is hoger dan bij de BV door de afwezigheid van loonkosten voor de dga's, waardoor in de voorbeelden 2 en 3 vanwege het progressieve tarief de te betalen inkomstenbelasting hoger is. Echter, de ondernemers komen voordien nog in aanmerking voor een aantal vrijstellingen. In deze berekeningen is rekening gehouden met de zelfstandigenaftrek, een bedrag afhankelijk van het winstniveau, en de MKB-winstvrijstelling van 12%.

Voorbeeld 1: Een relatief kleinschalig multifunctioneel bedrijf

Belastingheffing op bedrijfswinst		lb: maatschap/ VOF/CV/OV(R)	Vpb: BV
Bedrijfswinst (euro)	50.000		
Aantal ondernemers	1		
Te betalen belasting per persoon (euro)		14.246	19.255
Te betalen belasting per onderneming (euro)		14.246	19.255

Voorbeeld 2: Een gemiddeld multifunctioneel bedrijf

Belastingheffing op bedrijfswinst		lb: maatschap/ VOF/CV/OV(R)	Vpb: BV
Bedrijfswinst (euro)	120.000		
Aantal ondernemers	2		
Te betalen belasting per persoon (euro)		18.921	23.255
Te betalen belasting per onderneming (euro)		37.842	46.510

Voorbeeld 3: Een grootschalig multifunctioneel bedrijf

Belastingheffing op bedrijfswinst		lb: maatschap/ VOF/CV/OV(R)	Vpb: BV
Bedrijfswinst (euro)	215.000		
Aantal ondernemers	3		
Te betalen belasting per persoon (euro)		23.699	27.922
Te betalen belasting per onderneming (euro)		71.098	83.765

Een voordeel van het ondernemen in een BV is de mogelijkheid om de heffing over het aanmerkelijk belang in box 2 (25% belasting) uit te stellen. Dit geeft de onderneming een grotere liquiditeit en dus meer middelen om te investeren. Indien in de drie rekenvoorbeelden de heffing over het aanmerkelijk belang achterwege wordt gelaten, dan komt in voorbeeld 3 de belastingdruk van de BV zonder de afdracht van 6.133 euro per ondernemer lager uit dan die van de personenvennootschappen. Daarentegen dient te worden opgemerkt, dat een personenvennootschap nog de mogelijkheid heeft om een toevoeging aan de fiscale oudedagsreserve (FOR) te doen, waardoor binnen de inkomstenbelasting de belastbare winst verder kan worden verlaagd. Hiermee is in de voorbeeldberekeningen geen rekening gehouden.

Ter afsluiting, puur gebaseerd op de brutowinst van de onderneming en uitgaande van een loon van 41.000 euro voor één dga ligt het omslagpunt waarbij een BV financieel aantrekkelijker is dan een personenvennootschap bij ongeveer 150.000 euro (Fiscalert, juni 2010). Bij meerdere dga's of een dga die zichzelf een hoger salaris toekent dient de brutowinst op een nog hoger niveau te liggen. Hierbij speelt de

veronderstelling dat alle winsten direct worden uitgekeerd een belangrijke rol. Per situatie zal echter bekeken moeten worden, welke rechtsvorm voor dat bedrijf voordeliger is.

4.4 Belastingheffing bij staking van het bedrijf

Bij staking van het bedrijf moet met de fiscus worden afgerekend over de stille reserves (zie § 3.4). De stakingswinst maakt in het betreffende jaar deel uit van het inkomen van de ondernemers. Ook in deze situatie bepaalt de rechtsvorm van de onderneming of belastingheffing plaatsvindt volgens de inkomstenbelasting (lb) of vennootschapsbelasting (Vpb).

In bijlage 2 zijn voor de drie voorbeeldbedrijven uitgebreide berekeningen opgenomen van de belastingheffing bij staking van het bedrijf in een maatschap, VOF, CV en openbare vennootschap met en zonder rechtspersoonlijkheid (OV(R)) volgens de lb-systematiek en afzonderlijk bij staking van een BV volgens Vpb-systematiek. In de volgende tabellen is een samenvatting van bijlage 2 opgenomen, waarin voor elk voorbeeldbedrijf de te betalen belasting bij staking van het bedrijf onder diverse ondernemingsvormen is vermeld.

Personenvennootschappen onder de inkomstbelasting

Bij het kleinschalige multifunctionele bedrijf (voorbeeld 1) bedraagt de bruto stakingswinst 835.000 euro (zie ook § 4.2 en bijlage 2). Alleen bij de personenvennootschappen volgens de inkomstenbelasting is een landbouwwijstelling van toepassing, die in dit voorbeeld 500.000 euro bedraagt, waardoor nog een stakingswinst van 335.000 euro overblijft. Hierna mag voor iedere lb-ondernemer nog eens 3.630 euro aan stakingsaftrek worden afgetrokken, mits deze in het verleden nog niet eerder is toegepast. De uiteindelijke netto stakingswinst bedraagt aldus 331.370 euro. Daarenboven wordt nog een bedrijfswinst van 50.000 euro gerealiseerd (zie ook § 4.3), waardoor de totale winst 381.370 bedraagt. Hierop zijn vervolgens de zelfstandigenaftrek en MKB-winstvrijstelling (geldig voor de bedrijfswinst en stakingswinst) nog van toepassing, waardoor een belastbare winst resteert van 351.580 euro.

Voorbeeld 1: Een relatief kleinschalig multifunctioneel bedrijf

Belastingheffing bij bedrijfsstaking		lb: maatschap/ VOF/CV/OV(R)	Vpb: BV
Bedrijfswinst (euro)	50.000		
Stakingswinst (euro)		335.000	835.000
Aantal ondernemers	1		
Te betalen belasting per persoon (euro)		165.420	226.205
Te betalen belasting per onderneming (euro)		165.420	226.205

Voorbeeld 2: Een gemiddeld multifunctioneel bedrijf

Belastingheffing bij bedrijfsstaking		lb: maatschap/ VOF/CV/OV(R)	Vpb: BV
Bedrijfswinst (euro)	120.000		
Stakingswinst (euro)		340.000	1.165.000
Aantal ondernemers	2		
Te betalen belasting per persoon (euro)		94.492	165.080
Te betalen belasting per onderneming (euro)		188.983	330.160

Voorbeeld 3: Een grootschalig multifunctioneel bedrijf

Belastingheffing bij bedrijfsstaking		lb: maatschap/ VOF/CV/OV(R)	Vpb: BV
Bedrijfswinst (euro)	215.000		
Stakingswinst (euro)		410.000	1.235.000
Aantal ondernemers	3		
Te betalen belasting per persoon (euro)		84.577	124.705
Te betalen belasting per onderneming (euro)		253.731	374.115

Uiteindelijk is in voorbeeld 1 per ondernemer 165.420 euro aan inkomstenbelasting verschuldigd. Aangezien dit bedrijf door één ondernemer wordt gerund, geldt dit bedrag tevens voor de gehele onderneming.

Het gemiddelde multifunctionele bedrijf (voorbeeld 2) kent een vergelijkbare stakingswinst per onderneming, maar omdat dit bedrijf door twee ondernemers wordt geleid is de te betalen belasting met 94.492 euro per ondernemer bijna gehalveerd. Het grootschalige multifunctionele bedrijf (voorbeeld 3) kent een hogere stakingswinst vanwege de grotere stille reserves in gebouwen en machines. Omdat deze onderneming echter door drie ondernemers wordt gerund, is de te betalen belasting met 84.577 euro per ondernemer het laagst van alle voorbeelden.

Door gebruik te maken van een stakingslijfrente kan het betalen van belasting over de stakingswinst worden uitgesteld naar de toekomst. Aan deze faciliteit zit een maximum, namelijk 435.652 euro bij een overdracht door ondernemers van 60 jaar of ouder. De stakingswinst moet dus lager zijn dan de maximale stakingslijfrente, anders moet over het meerdere alsnog met de fiscus worden afgerekend. In geen der voorbeelden is de keuze voor een stakingslijfrente gemaakt, omdat anders in de voorbeelden geen sprake zou zijn geweest van een belastbare stakingswinst en slechts de winstbelasting uit de normale bedrijfsvoering zou zijn overgebleven (zie daarvoor § 4.3).

BV onder de vennootschapsbelasting

De staking van een BV verschilt fiscaal nogal van die van de personenvennootschappen, vooral ten aanzien van de landbouwwijstelling. In de vennootschapsbelasting is weliswaar een schakelbepaling opgenomen naar de landbouwwijstelling in de inkomstenbelasting, maar deze geldt uitsluitend voor de totale winst. Bij uitkering van het volgens de landbouwwijstelling vrijgestelde deel van deze totale winst wordt bij de inkomstenbelasting van de dga's in een BV in box 2 bij aanmerkelijk belang wel 25% geheven, zodat uiteindelijk over de in eerste instantie vrijgestelde waardevermeerdering toch nog 25% belasting verschuldigd is. Verder heeft een dga in tegenstelling tot de lb-ondernemer geen recht op de relatief kleine extra stakingsaftrek van 3.630 euro.

In het Bedrijveninformatienet van LEI Wageningen UR zijn geen gegevens bekend over de aankoop- en verkoopprijs van de aandelen in een BV. In deze studie is verondersteld, dat de winst op de aandelen ongeveer even groot is als de totale stakingswinst bij een personenvennootschap. Dit betekent dat de gehele waardevermeerdering inclusief de waardestijging van de grond is belast en dus over het verschil tussen de aankoop- en verkoopwaarde van de aandelen moet worden afgerekend. Wel zijn er ook bij een BV mogelijkheden om de stakingswinst te verlagen door vrijstellingen bij onder andere overlijden, scheiding en

schenking, maar deze blijven hier verder buiten beschouwing.

Voor het kleinschalige multifunctionele bedrijf (voorbeeld 1) bedraagt de totale stakingswinst zodoende 835.000 euro, waarover bij de inkomstenbelasting van de dga in box 2 bij aanmerkelijk belang 25% ofwel 208.750 euro belasting is verschuldigd. Evenals bij een normale bedrijfsvoering (zie § 4.3) moet voor iedere dga bovendien rekening worden gehouden met een fictief minimumloon van 41.000 euro, waarover 15.655 euro loonbelasting is verschuldigd. Voorts moet door de BV een vennootschapsbelasting worden afgedragen van 20% over de netto jaarwinst van het bedrijf. Deze bedraagt in voorbeeld 1 dus 20% van (50.000 euro bedrijfswinst minus 41.000 euro fictief loon voor één dga) ofwel 1.800 euro. In totaal komt de te betalen belasting per dga zo uit op 226.205 euro.

In de voorbeelden 2 en 3 is de totale stakingswinst en te betalen belasting per onderneming aanmerkelijk hoger, maar valt de belasting per dga beduidend lager uit vanwege het grotere aantal ondernemers per onderneming.

Uit een vergelijking met de personenvennootschappen onder de inkomstenbelasting blijkt hoe dan ook, dat het met een bedrijfsstaking in het vooruitzicht in alle drie voorbeelden financieel verstandig is om een onderneming in de vorm van een personenvennootschap te blijven voortzetten.

4.5 Belastingheffing bij overdracht van het bedrijf

Binnen de inkomstenbelasting bestaat bij een bedrijfsoverdracht de mogelijkheid dat de overdragers met de fiscus afrekenen over de aanwezige stille reserves. Daarbij treden overnemers in plaats van de overdragers en wordt op de openingsbalans de waarde in het economisch verkeer vermeld. Deze wijze van bedrijfsoverdracht wordt wel ruisend doorschuiven genoemd. Bij een dergelijke overdracht van het bedrijf geldt voor de overdragers in principe hetzelfde als bij staking van het bedrijf en voor de door hen te betalen belastingen in die situatie wordt dus verwezen naar de rekenvoorbeelden in paragraaf 4.4.

Bij personenvennootschappen en bedrijfsoverdracht binnen de familie gebeurt het in de praktijk echter vaak, dat wordt gekozen om geruisloos door te schuiven. Op die manier hoeft niet met de fiscus te worden afgerekend over de stille reserves, maar wordt de belastingclaim doorgeschoven naar de overnemers. Deze moeten in de toekomst over de opgebouwde stille reserves afrekenen, zodra zij op hun beurt het bedrijf staken of overdragen. Hierdoor is de bedrijfsoverdracht voor de overdragers fiscaal gezien dus voordeliger dan staking, maar dit voordeel wordt wel in de overdrachtprijs verdisconteerd!

Binnen de vennootschapsbelasting is bij een bedrijfsoverdracht de hoogte van de totaal te betalen belasting sterk afhankelijk van het verschil in aankoop- en verkoopwaarde van de aandelen in de BV. Deze verkoopwaarde kan door middel van dividenduitkeringen worden verlaagd, waardoor de stakingswinst lager uitvalt. Bij de rekenvoorbeelden in paragraaf 4.4 is eveneens verondersteld, dat er dividend is uitgekeerd. Bij een BV kan door middel van het oprichten van een holdingstructuur de belastingheffing bij zowel de overdragende als overnemende partij worden gedrukt, maar deze zal nooit nihil worden. Het voordeel van de holdingstructuur bij bedrijfsovername is, dat de overdracht kan plaatsvinden zonder de belastingclaim van 25% op de winst uit aanmerkelijk belang. Deze verkoopwinst wordt namelijk door de holding-bv gerealiseerd en is vanwege de deelnemingsvrijstelling onbelast (zie § 3.4). Door deze winstuitkering uit te stellen, kunnen meer liquide middelen voor de BV beschikbaar blijven.

Door gebruik te maken van geruisloos doorschuiven bij een personenvennootschap en een holdingstructuur binnen een BV kunnen belastingclaims worden uitgesteld. Het is hierbij op voorhand niet cijfermatig aan te geven, welke ondernemingsvorm financieel gezien de voorkeur geniet. Feit is wel dat de stille reserves hoe dan ook onderdeel zijn van de overnamesom voor de onderneming.

Uit de drie rekenvoorbeelden blijkt overduidelijk, dat gerelateerd aan de balanstotalen en winstgevendheid van de voorbeeldbedrijven door toekomstige bedrijfsopvolgers forse bedragen opgebracht moeten worden voor een bedrijfsovername. Een bedrijf als in voorbeeld 1, waarbij één ondernemer een landbouwbedrijf moet overnemen met een geringe omzet uit multifunctionele activiteiten, zal in de toekomst steeds moeilijker zijn over te nemen. De opvolger dient namelijk in staat te zijn om voor de overname voldoende eigen vermogen op te bouwen en daarbij is hij of zij nog afhankelijk van het bedrag dat de ouders nog uit het bedrijf nodig hebben voor hun oude dag. Het is een bekend verhaal dat zonder schenking van de ouders

land- en tuinbouwbedrijven nauwelijks kunnen worden overgenomen (van der Meulen et al., 2009). De bedrijven uit de voorbeelden 2 en 3 genereren een hogere omzet uit multifunctionele activiteiten en er wordt per ondernemer ook meer winst gemaakt. Ook deze bedrijven zijn gezien het aanwezige vermogen en de rentabiliteit nog nauwelijks over te nemen door één ondernemer, maar er liggen wel kansen om met meerdere ondernemers deze bedrijven voort te zetten. Gezien de aanwezigheid van meerdere verbredingsactiviteiten is het goed mogelijk om ondernemers voor bepaalde activiteiten een eigen verantwoordelijkheid te geven. De holdingstructuur binnen de BV biedt mogelijkheden om met verschillende werkmaatschappijen te werken, waarin deze afzonderlijke onderdelen zijn ondergebracht. De overname door meerdere ondernemers die bij de onderneming zijn betrokken zou dan plaats kunnen vinden door verkoop van aandelenpakketten. De consequentie door te kiezen voor een BV is wel, dat bij de huidige winstniveaus er meer belasting over de bedrijfswinst moet worden betaald. Ook binnen de personenvennootschap liggen mogelijkheden voor ondernemers om bij voldoende winstgevendheid kapitaal op te bouwen binnen de onderneming om zodoende in de toekomst mede-eigenaar te kunnen worden.

Overdrachtsbelasting

In principe is bij overdracht van onroerende zaken (grond en gebouwen) overdrachtsbelasting van 6% verschuldigd, althans wanneer een ondernemer ook daadwerkelijk eigenaar wordt van deze goederen. Inmiddels hoeft over grond, die bestemd is voor de landbouw en daarvoor nog 10 jaar beschikbaar blijft, ook buiten het kader van een bedrijfsovername geen overdrachtsbelasting meer betaald te worden. Het probleem van overdrachtsbelasting is daarom veelal beperkt tot de bedrijfswoning en bedrijfsgebouwen en de bijbehorende ondergrond en het erf. In deze studie blijft de bedrijfswoning buiten beschouwing en wordt als privébezit beschouwd. Voorts kan voor de bedrijfsgebouwen onder bepaalde voorwaarden een vrijstelling worden verkregen (zie verder § 3.4).

Bij overdracht van een BV en na invoering van de nieuwe wet Personenvennootschappen ook van een openbare vennootschap met rechtspersoonlijkheid (OVR) is formeel geen sprake van overdracht van onroerende zaken, maar uitsluitend van aandelen, en wordt derhalve geen overdrachtsbelasting geheven. Om ontduiking van overdrachtsbelasting door onroerend-goed-bv's te voorkomen, is volgens de wetgeving toch sprake van een onroerende zaaklichaam indien aan alle drie volgende voorwaarden wordt voldaan:

- de onroerende zaak vertegenwoordigd minimaal 70% van de totale waarde van de BV of OVR;
- de onroerende zaak is niet dienstbaar aan de eigen onderneming;
- er zijn drie of minder kopers.

In bijlage 3 zijn voor de drie voorbeeldbedrijven berekeningen opgenomen van de overdrachtsbelasting op gebouwen en grond van het bedrijf in een maatschap, VOF, CV en openbare vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid (OV). De BV en openbare vennootschap met rechtspersoonlijkheid (OVR) zijn over de gebouwen en grond zeker geen overdrachtsbelasting verschuldigd, omdat deze onroerende goederen namelijk dienstbaar zijn aan de eigen onderneming.

In de volgende tabel is een samenvatting van bijlage 3 opgenomen, waarin voor elk voorbeeldbedrijf de maximaal te betalen overdrachtsbelasting ingeval van een personenvennootschap zonder rechtspersoonlijkheid is vermeld.

Overdrachtsbelasting bij een maatschap/VOF/CV/OV (in €)	Voorbeeld 1	Voorbeeld 2	Voorbeeld 3
Gebouwen	15.000	18.000	30.000
Grond	60.000	99.000	99.000
Totaal per onderneming	75.000	117.000	129.000
Totaal per persoon	75.000	58.500	43.000

Ter illustratie, in voorbeeld 3 is de totale verkrijging van gebouwen 500.000 euro en van grond 1.650.000 euro, waarover 6% overdrachtsbelasting ofwel 129.000 euro per onderneming moet worden betaald. Indien geen gebruik kan worden gemaakt van vrijstellingen en voor zowel gebouwen als grond overdrachtsbelasting is verschuldigd, dan variëren de te betalen sommen per persoon van maximaal 43.000 euro in voorbeeld 3 tot 75.000 euro in voorbeeld 1. Zijn dus geen vrijstellingen mogelijk, dan is het ten aanzien van de overdrachtsbelasting verstandig om een onderneming te drijven met rechtspersoonlijkheid.

4.6 Samenvatting

In de volgende tabellen is op basis van de voorgaande paragrafen voor de drie voorbeeldbedrijven bij diverse ondernemingsvormen de te betalen belasting op bedrijfswinst en stakingswinst en de maximaal te betalen overdrachtsbelasting samengevat. Bij een bedrijfsoverdracht, waarbij wordt gekozen om direct af te rekenen met de fiscus, gelden zowel de belasting op stakingswinst als de overdrachtsbelasting.

Uit deze tabellen blijkt dat in alle drie voorbeelden een personenvennootschap binnen de inkomstenbelasting leidt tot een lagere belastingheffing op bedrijfswinst. Een BV wordt pas aantrekkelijk bij een bedrijfswinst per ondernemer vanaf ongeveer 150.000 euro. Verder is het bij een BV nog wel mogelijk de winstuitkering in de vorm van een dividend uit te stellen, waardoor de belastingheffing in box 2 van 25% op aanmerkelijk belang hoeft te worden te voldaan. Bij het grootschalige multifunctionele bedrijf in voorbeeld 3 komt de belastingdruk zonder dividenduitkering uit op 22.000 euro per ondernemer per jaar en is dan 2.000 euro lager dan bij een personenvennootschap.

Ten aanzien van de belastingheffing op stakingswinst laten de tabellen zien, dat de personenvennootschappen financieel ook veel aantrekkelijker zijn. Dat heeft voornamelijk te maken met de landbouwvrijstelling, die in het geval van een BV beduidend minder goed uitpakt.

Voorbeeld 1: Een relatief kleinschalig multifunctioneel bedrijf

Belasting per ondernemer (in euro)	Maatschap/VOF/CV/OV/OVR	BV
Bedrijfswinst per jaar	14.000	19.000
Stakingswinst	165.000	226.000
	Maatschap/VOF/CV/OV	BV/OVR
Overdrachtsbelasting (maximaal)	75.000	0

Voorbeeld 2: Een gemiddeld multifunctioneel bedrijf

Belasting per ondernemer (in euro)	Maatschap/VOF/CV/OV/OVR	BV
Bedrijfswinst per jaar	19.000	23.000
Stakingswinst	94.000	165.000
	Maatschap/VOF/CV/OV	BV/OVR
Overdrachtsbelasting (maximaal)	59.000	0

Voorbeeld 3: Een grootschalig multifunctioneel bedrijf

Belasting per ondernemer (in euro)	Maatschap/VOF/CV/OV/OVR	BV
Bedrijfswinst per jaar	24.000	28.000
Stakingswinst	85.000	125.000
	Maatschap/VOF/CV/OV	BV/OVR
Overdrachtsbelasting (maximaal)	43.000	0

Bij een bedrijfsoverdracht bestaan er zowel bij de personenvennootschappen (geruisloos doorschuiven) als bij een BV (holdingstructuur) mogelijkheden om de belasting op de stakingswinst door te schuiven naar opvolgers. Het is hierbij op voorhand niet cijfermatig aan te geven, welke ondernemingsvorm financieel gezien de voorkeur geniet.

Daarnaast kan bij een bedrijfsoverdracht sprake zijn van te betalen overdrachtsbelasting.

Personenvennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid kunnen onder voorwaarden vrijgesteld worden van overdrachtsbelasting op gebouwen en grond. In de tabellen staat daarom ook de maximaal te betalen overdrachtsbelasting vermeld. Ondernemingsvormen met rechtspersoonlijkheid (BV, OVR) zijn vrijgesteld van overdrachtsbelasting, omdat de gebouwen en grond door de eigen onderneming worden gebruikt en in dat geval gewoon sprake is van een aandelentransactie.

Indien wordt gekozen om de belasting over stakingswinst direct af te rekenen en maximale overdrachtsbelasting zou moeten worden voldaan, dan is in de voorbeelden 1 en 3 de optelsom van beide belastingen hoger bij een personenvennootschap zonder rechtspersoonlijkheid dan bij een BV, namelijk respectievelijk 14.000 en 3.000 euro per ondernemer. Gezien het geringe verschil en de vele mogelijkheden voor vrijstellingen is het momenteel onmogelijk te stellen, welke ondernemingsvorm bij een bedrijfsoverdracht financieel de voorkeur geniet. Na invoering van de nieuwe wet Personenvennootschappen lijkt de openbare vennootschap met rechtspersoonlijkheid (OVR) zonder de overdrachtsbelasting echter erg interessant.

5 Conclusies

De personenvennootschappen onder de inkomstenbelasting lijken ten aanzien van de belastingheffing op bedrijfswinst en bij staking of overdracht van het bedrijf financieel veelal aantrekkelijker te zijn dan een BV. Er zijn echter andere belangrijke redenen om toch voor een BV te kiezen:

1. Juridische aansprakelijkheid: Een lb-ondernemer is ook met zijn privévermogen aansprakelijk voor de schulden van zijn onderneming. Bij een BV blijft het privé-vermogen van de directeur-grotaandeelhouder geheel buiten schot.
2. Pensioenopbouw: De BV kent ruime mogelijkheden voor de directeur-groot-aandeelhouder om pensioen op te bouwen. De lb-ondernemer kan binnen zijn onderneming slechts beperkt pensioen opbouwen in de vorm van een fiscale oudedagsreserve (FOR).
3. Andere investeerders: Indien een bedrijf investeerders van buiten de onderneming of familie wil aantrekken, dan ligt het voor de hand om te kiezen voor een BV. Het overdragen van aandelen is makkelijker dan het wijzigen van de winstverdeling en aanpassen van de afspraken in een samenwerkingscontract.

Literatuur

Anoniem, 2006. Bedrijfsopvolging in de BV. Alfa Accountants en Adviseurs, Wageningen.

Breembroek, J., et al., 2007. Als je bedrijf je leven is – Bedrijfsopvolging in het MKB en de agrarische sector. Reed Business Information.

Meijaard, J. en B. Diephuis, 2004. Bedrijfsoverdrachten in Nederland. EIM, Zoetermeer, <http://www.ondernemerschap.nl/pdf-ez/M200316.pdf>.

Meulen, H.A.B. van der, E.B. Oosterkamp, H.B. van der Veen, M.A.P.H. van Asseldonk en G.S. Venema, 2009. Hoe landbouwers voorzien in hun sociale zekerheid. Rapport 2009-025, LEI Wageningen UR, Den Haag.

Oostindië, H, P. Seuneke, R. van Broekhuizen, E. Hegger en H. Wiskerke, 2011. Dynamiek en robuustheid van multifunctionele landbouw. Rapportage onderzoeksfase 2: empirisch onderzoek onder 120 multifunctionele landbouwbedrijven. Leerstoelgroep Rurale Sociologie, Wageningen UR.

Pijnenburg, B., 2011. Organisatie- en rechtsvormen in de multifunctionele landbouw. Mensenland, in opdracht van de Task force Multifunctionele Landbouw.

Rademaker, Marjon, 2009. Rechtsvormen – Kiezen voor de juiste rechtsvorm. Brochure Kamer van Koophandel Nederland, Woerden.

Schepen, Arjen, 2010. Ondernemen; wel of niet als dga? Fiscalert 2010-6 (juni 2010).

Schipper, A., 2010. Wetsvoorstel 7.13, fiscaal een verandering? Bachelorscriptie Erasmus Universiteit Rotterdam, LEI Wageningen UR, Den Haag.

Snijders, J. en Y. Haane, (eds.), 2005. Entrepreneurship in the Netherlands - Business transfer: A new start. EIM, Zoetermeer.

Stevens, L.G.M.. Basisboek belastingen 2007/2008.

Stokkers, R., et al., 2010. Opvolgers gezocht voor het boerenbedrijf. Rapport 2010-042, LEI Wageningen UR, Den Haag.

Websites

www.bedrijfsovernameportal.nl (Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt)

www.flexbv.nl (Juridisch Adviesbureau Dolphijn)

www.kvk.nl/rechtsvormen (Kamer van Koophandel)

www.mkb servicedesk.nl (MKB Servicedesk)

www.zorglandbouw.nl (Reed Business information)

Bijlage 1 Belastingheffing op bedrijfswinst

Belasting op bedrijfs winst (in euro)	Voorbeeld 1		Voorbeeld 2		Voorbeeld 3	
	Maatschap/ VOF/CV/OV(R)	BV	Maatschap/ VOF/CV/OV(R)	BV	Maatschap/ VOF/CV/OV(R)	BV
Bruto jaarwinst onderneming	50.000	50.000	120.000	120.000	215.000	215.000
Fictief loon DGA	n.v.t.	41.000	n.v.t.	82.000	n.v.t.	123.000
Jaarwinst per onderneming	50.000	9.000	120.000	38.000	215.000	92.000
Jaarwinst per ondernemer	50.000	9.000	60.000	19.000	71.667	30.667
Loonbelasting onderneming	n.v.t.	15.655	n.v.t.	31.310	n.v.t.	46.965
33.45% over 18.218		6.094		6.094		6.094
41.95% over 18.219 tot 32.738		6.092		6.092		6.092
42% over 32.739 tot 54.367		3.470		3.470		3.470
52% over 54.368 en meer						
Loonbelasting per dga		15.655		15.655		15.655
Zelfstandigenaftrek volgens tabel	7.222	n.v.t.	4.574	n.v.t.	4.574	n.v.t.
Resteert per ondernemer	42.778		55.426		67.093	
MKB-winstvrijstelling 12%	5.133	n.v.t.	6.651	n.v.t.	8.051	n.v.t.
Belastbare winst per ondernemer	37.645		48.775		59.042	
Inkomstenbelasting box 1	14.246	voorheffing LB nihil	18.921	voorheffing LB nihil	23.699	voorheffing LB nihil
33.45% over 18.218	6.094		6.094		6.094	
41.95% over 18.219 tot 32.738	6.092		6.092		6.092	
42% over 32.739 tot 54.367	2.061		6.735		9.084	
52% over 54.368 en meer					2.430	
Vennootschapsbelasting bedrijf (20%)	n.v.t.	1.800	n.v.t.	7.600	n.v.t.	18.400
Vpb per ondernemer (ieder gelijk aandeel)		1.800		3.800		6.133
Bij uitkering winst als dividend: Ab-heffing 25%	n.v.t.	1.800	n.v.t.	7.600	n.v.t.	18.400
Ab-heffing per ondernemer (ieder gelijk aandeel)		1.800		3.800		6.133
Totaal vpb en ab-heffing bedrijf (40%)		3.600		15.200		36.800
Totaal betaalde belasting per ondernemer	14.246	19.255	18.921	23.255	23.699	27.922
Totaal betaalde belasting per onderneming	14.246	19.255	37.842	46.510	71.098	83.765

Bijlage 2 Belastingheffing bij staking en overdracht van het bedrijf

Belasting bij staking en overdracht van het bedrijf in een maatschap/VOF/CV/OV(R) (in euro)	Voorbeeld 1		Voorbeeld 2		Voorbeeld 3	
	Staking	Overdracht	Staking	Overdracht	Staking	Overdracht
Bruto jaarwinst onderneming	50.000	50.000	120.000	120.000	215.000	215.000
Jaarwinst per ondernemer	50.000	50.000	60.000	60.000	71.667	71.667
Stille reserves:						
Quotum	205.000	205.000	180.000	180.000	180.000	180.000
Grond	500.000	500.000	825.000	825.000	825.000	825.000
MVA	130.000	130.000	160.000	160.000	230.000	230.000
Totaal stille reserves	835.000	835.000	1.165.000	1.165.000	1.235.000	1.235.000
Landbouwvrijstelling over grond	500.000	500.000	825.000	825.000	825.000	825.000
Totale stakingswinst	335.000	335.000	340.000	340.000	410.000	410.000
Stakingswinst per ondernemer	335.000	335.000	170.000	170.000	136.667	136.667
Stakingsaftrek	3.630	3.630	3.630	3.630	3.630	3.630
Stakingswinst na aftrek (nihil bij stakingslijfrente/geruisloos doorschuiven)	331.370	331.370	166.370	166.370	133.037	133.037
Totale winst per ondernemer (jaarwinst + stakingswinst)	381.370	381.370	226.370	226.370	204.703	204.703
Zelfstandigenaftrek volgens tabel	4.574	4.574	4.574	4.574	4.574	4.574
Resteert per ondernemer	376.796	376.796	221.796	221.796	200.129	200.129
MKB-winstvrijstelling 12%	45.216	45.216	26.616	26.616	24.016	24.016
Belastbare winst per ondernemer	331.580	331.580	195.180	195.180	176.114	176.114
Inkomstenbelasting box 1	165.420	165.420	94.492	94.492	84.577	84.577
33.45% over 18.218	6.094	6.094	6.094	6.094	6.094	6.094
41.95% over 18.219 tot 32.738	6.092	6.092	6.092	6.092	6.092	6.092
42% over 32.739 tot 54.367	9.084	9.084	9.084	9.084	9.084	9.084
52% over 54.368 en meer	144.150	144.150	73.222	73.222	63.308	63.308
Totaal betaalde belasting per ondernemer	165.420	165.420	94.492	94.492	84.577	84.577
Totaal betaalde belasting per onderneming	165.420	165.420	188.983	188.983	253.731	253.731

Belasting bij staking en overdracht van een BV (in euro)	Voorbeeld 1		Voorbeeld 2		Voorbeeld 3	
	Staking	Overdracht	Staking	Overdracht	Staking	Overdracht
Bruto jaarwinst onderneming	50.000	50.000	120.000	120.000	215.000	215.000
Fictief loon DGA	41.000	41.000	82.000	82.000	123.000	123.000
Jaarwinst per onderneming	9.000	9.000	38.000	38.000	92.000	92.000
Jaarwinst per ondernemer	9.000	9.000	19.000	19.000	30.667	30.667
Loonbelasting onderneming	15.655	15.655	31.310	31.310	46.965	46.965
33.45% over 18.218	6.094	6.094	6.094	6.094	6.094	6.094
41.95% over 18.219 tot 32.738	6.092	6.092	6.092	6.092	6.092	6.092
42% over 32.739 tot 54.367	3.470	3.470	3.470	3.470	3.470	3.470
52% over 54.368 en meer						
Loonbelasting per dga	15.655	15.655	15.655	15.655	15.655	15.655
Verkoopprijs aandelen	1.000.000	1.000.000	1.665.000	1.665.000	1.735.000	1.735.000
Aankoopprijs aandelen	165.000	165.000	500.000	500.000	500.000	500.000
Totale stakingswinst	835.000	835.000	1.165.000	1.165.000	1.235.000	1.235.000
Stakingswinst per dga	835.000	835.000	582.500	582.500	411.667	411.667
Vennootschapsbelasting bedrijf (20%)	1.800	1.800	7.600	7.600	18.400	18.400
Vpb per ondernemer (ieder gelijk aandeel)	1.800	1.800	3.800	3.800	6.133	6.133
Inkomstenbelasting box 2: Ab-heffing (25%)	208.750	208.750	291.250	291.250	308.750	308.750
Ab-heffing per dga (ieder gelijk aandeel)	208.750	208.750	145.625	145.625	102.917	102.917
Totaal betaalde belasting per ondernemer	226.205	226.205	165.080	165.080	124.705	124.705
Totaal betaalde belasting per onderneming	226.205	226.205	330.160	330.160	374.115	374.115

Bijlage 3 Berekening van de overdrachtsbelasting

Overdrachtsbelasting van het bedrijf in een maatschap/VOF/CV/OV) (in euro)	Voorbeeld 1	Voorbeeld 2	Voorbeeld 3
Waarde gebouwen	250.000	300.000	500.000
Verkrijging per ondernemer	250.000	150.000	166.667
Overdrachtsbelasting (6%) per ondernemer	15.000	9.000	10.000
Waarde grond	1.000.000	1.650.000	1.650.000
Verkrijging per ondernemer	1.000.000	825.000	550.000
Overdrachtsbelasting (6%) per ondernemer	60.000	49.500	33.000
Totale overdrachtsbelasting per ondernemer	75.000	58.500	43.000
Totale overdrachtsbelasting per onderneming	75.000	117.000	129.000